

Masarykův lid

ROČNÍK XXI • 3. ČÍSLO • ZÁŘÍ 2015

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

ZŠ Na Planině 1393, Praha 4 - Krč, tel. č.: 233373934

e-mail: kmh@joura.cz

www.miladahorakova.cz

ČSOB, č. ú.: 556682/0300

Redakční rada: J. Adlt, E. Jourová

J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové

Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan

Nevole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12

REGISTROVÁNO MK ČR E 11026

STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

STATĚ A POJEDNÁNÍ

Začátkem letošního léta jsme si připomenuli na Vyšehradě u symbolického hrobu Milady Horákové 65. výročí její poprav. Těto tragické a současně zrůdné události z prvních let komunistické totality byly věnovány pořady v České televizi i v Českém rozhlase a v tisku vyšly mnohé články, z nichž vybíráme zamyšlení ministra kultury Daniela Hermana z Lidových novin (26. 6. 2015). Velmi nás zaujaly i články věnované Miladě Horákové, událostem z jejího života a okolnostem jejího procesu, otiskované v Evangelickém týdeníku Kostnické jiskry (z května a června 2015) a v Katolickém týdeníku (23.-29. června 2015).

JEDNA Z TĚCH, KDO ZVÍTĚZILI NAD PORÁŽKOU

Manipulace s fakty je přitom vzhledem k současné dostupnosti informací spíše menším nebezpečím. Zhoubnou sněť, jejíž bujení může skutečně ohrožovat náš smysl pro (ne)lidskost, je snaha o „reinterpretaci“ Miladina procesu. Tendence zasadit brutální rozsudek do dobového kontextu a tím ho ne-li legitimovat, pak alespoň vysvětlit. Neboť co lze vysvětlit, lze pochopit.

Takové pokusy musíme se vší důsledností odmítnout. Snaha odosobnit příběh Milady Horákové, uvažovat o její vraždě jako o průvodním jevu dramatického vymezování sfér vlivu v poválečné střední Evropě, není snahou po objektivním historickém odstupu, jak je nám někdy sugеровáno. Je cestou do pekel. Cestou, po níž dojdeme až k branám Osvětimi, až na hranice Lidic a Ležáků, až k hromadným hrobům v Sudetech.

I všechna tato zvěrstva pak můžeme při pozoruhodně zvráceném pojetí Hegelovy dějinnosti jako společenského samopohybu omluvit. Vulgární interpretaci dějinného vývoje coby zákonitého procesu, v němž je jednotlivec buď kolečkem v soukolí, nebo zrnem, jež bude semleto, je nám učiněna lákavá nabídka beztrestnosti. Alibistické vyvázání z odpovědnosti vůči vlastnímu lidství.

Tomuto šálení musíme odolat. Odmítnout nelidský kontext, ne jej použít k ospravedlnění nelidského jednání.

Připustit, že smysl dějin stejně jako smysl lidského života není a priori dán a naší rolí není ho poznat a naplnit. Smysl individuální historie i společenským dějinám můžeme jedině vtisknout. Den co den ho každým svým činem utvářet. Smysl je něco, co se průběžně děje.

Cena individuálního protestu

Právě v letošním roce 600. výročí upálení mistra Jana Husa se nabízí úvaha o ceně individuálního protestu proti domnělé objektivní nutnosti, o ceně věrnosti vlastnímu přesvědčení a svědomí. Aniž bych chtěl konstruovat laciné a současně trochu krkolomné analogie, nelze nevidět, že

Před bouřkou. Předsedkyně Rady Československých žen Milada Horáková s prezidentem Edvardem Benešem zhruba rok před komunistickým pučem.

Masarykův lid

Husův životní příběh (který za šest století, kdy je znovu a znovu interpretován, získal řadu znaků mýtu) a osud prvorepublikové právničky, feministky a političky jsou příběhy téhož dramatu. Dramatu jednotlivce postaveného doprostřed rozjeté mašinérie moci.

Milada Horáková tušila, že po únorovém komunistickém puči se právo a ústavnost stávají v Československu prázdnými pojmy. Jako politička i právnička měla možnost odhadnout nebezpečnost nastupující diktatury (ačkoli realita nakonec všechny obavy předčila).

Přesto nevyužila možnosti odejít z Československa, která se jí v roce 1948 nabízela. Během procesu nepřistoupila na vynucený scénář, trvala na svých výpovědích. Po odsouzení odmítla podat žádost o milost.

Je opravdu tak nemístné hledat paralely mezi těmito dvěma příběhy? Není Husův boj víc bojem za právo na nadřazenost svědomí před doktrínou než úzce náboženským sporem? Nemá heroický zápas Milady Horákové stejný přesah – nahlížíme legitimně její odkaz, zredukujeme-li ho na střet dvou politických koncepcí?

Moc bezmocných, síla slabých

V odkazu Milady Horákové se dotýkáme především tohoto obecného principu. Moci bezmocných, síly slabých.

Těch, kteří vítězí svou porážkou. Jde o jeden z nejstarších archetypů, o paradox, který stojí v centru řady náboženství a duchovních směrů; reflektuje jej literatura i filozofie. Smrt JUDr. Milady Horákové nebyla zbytečná. Pomáhala spolu s oběmi dalšími nevinnými lidmi obnažit zřůdnost totalitní moci, zdiskreditovat ji v očích těch, kteří jí mohli dát, ale také upřít legitimitu. Monstrprocesy padesátých let už navždy doloží povahu komunistické diktatury, budou o ní navždy svědčit tak, jako svědčí koncentrační tábory o zřůdnosti nacismu. Dobový kontext, na který se dnes odvolává radikální křídlo komunistů, byl také díky Miladině oběti vysvělečen z prázdných frází o době budování socialismu, obnovy válkou zničené země, osvobození pracujícího člověka a pojmenován svými skutečnými jmény: totalita, diktatura, tyranie, zlo.

Zlo, které se pokouší samo sebe ospravedlnit zlem, ocitá se v pasti idem per idem, v bludné spirále víru, který je nakonec pohltil. Také díky ženě, která před 65 lety obětovala život pro věrnost demokratickým ideálům. Čest její památce.

Daniel Herman

VZPOMÍNKA NA OSVOBOZENÍ ČESKÝCH POLITICKÝCH VĚZŇŮ PŘED SEDMDESÁTI LETY

Milada Horáková před soudem

Při letošním výročním vzpomínání na konec války se vracíme k radostným májovým dnům, jichž jsme se tehdy dočkali za různých životních okolností. Mnohé pozoruhodné příběhy jsou dnes ukládány do rozhlasového pořadu „Paměť národa“ s heslem „Post bellum“ – po válce. Sbírka vzpomínek jednotlivců i celých rodin z oné doby se stává historickou pamětí celého národa. Většina oněch dílčích pamětí se týká událostí doma v tehdejším protektorátě Böhmen und Mähren, kdy šlo o osvobození z útluaku nacistické diktatury. Zvýšenou radost z konce války jsme ovšem prožívali jako političtí vězni, kteří se dožili osvobození v německých věznicích a táborech. Mezi nimi jsem byl i já, vysokoškolský student zrušené filosofické fakulty, spolu se svým otcem, tehdy československým farárem v Husově sboru v Plzni. (Naše zatčení ve spojitosti s vyšetřováním plzeňského sokolského odboje, průběh výslechů, soud v Praze a deportaci do bavorské věznice v Bernau jsem vylíčil v knížce vzpomínek „Za mřížemi a ostatními

Masarykův lid

dráty", která vyšla v Kalichu r. 2008, a v r. 2009 i překlad do němčiny.) V těchto dnech se mohu spolu s redaktorkou pořadu Pamět národa vracet k závěrečným kapitolám o událostech za posledních dnů války, kdy nás před osvobozením ještě ohrožilo smrtelné nebezpečí. Koncem dubna jsme se ve vězeňském transportu před postupující frontou dostali mezi prchající oddíly německé armády a s nimi i pod palbu pronásledujících hloubkových letců. Zatím co vojáky kosila smrt, podařilo se nám přežít v silničních příkopech. Po dvou dnech hladového pochodu jsme pak uvázli zbědovaní ve věznici v Aichachu poblíž Dachau, kde již došlo k osvobození koncentračního tábora. Tam jsme se také dočkali osvobození vítěznou armádou USA.

Po otevření vězeňských cel jsem se opět setkal se svým otcem, a v dalších dnech i s dr. Miladou Horákovou, otcovou známou z Prahy, která byla osvobozena v ženské části věznice. Setkání s dr. Horákovou mělo pro mne zvláštní význam. Otec mně ji představil jako členku našeho smíchovského sboru v Praze, kde byl farářem náš rodinný přítel Jan Kučera. To mně trochu pomohlo překonat studentský ostych vůči ní jako dámě, která svou řečí i chováním vzbuzovala i ve vězeňském šatu zvláštní respekt. (Mně bylo tehdy 25 let, otcí 54, ona o 10 let mladší. Otec mne poučil, že je významná politička v duchu TGM a pracovnice Sokola, která se podílela na ideových přípravách všesokolských sletů, jichž jsme se také zúčastnili.) Když jsme se 5. 5. 1945 dozvěděli o kapitulaci německé armády, domluvili jsme přípravu děkovných bohoslužeb za konec války a návrat svobody. Já jsem měl stále ještě při sobě kapesní bibličku Lutherova překladu Nového zákona a Žalmů, kterou mně v echenbrunském pracovním lágru opatřil spřátelený inženýr Schmidt, evangelík a antinacista. (Podle ní jsem připravoval pro skupinu mladých přátel o nedělních ránech biblické úvahy.) Nyní jsem ji mohl opět použít pro kázání na ráno 8. 5. 1945, podle Žalmu 126,1-3: radost osvobozených vězňů, kteří jsou jako ve snu, podobně jako bibličtí vězni propuštění z babylonského zajetí. Můj otec měl modlitby a čtení textů Ž 103 a Mt 7,16n, dr. Horáková závěrečný projev s osobitým dodatkem pro české

osvobozené spoluvězeňkyně. Byli jsme mile překvapeni počtem i zájmem účastníků na velkém nádvoří věznice. (Příštího dne se konala i katolická mše.) Definitivním potvrzením naší svobody byl dovoz civilních šatů z věznice v Bernau, když jsme mohli svléci vězeňské černé mundúry se žlutými lampasy na rukávech a kalhotách.

Pak už jsme se cele zaměřili na návrat domů. Komise USA však nejdřív musela prověřit seznam všech vězňů a vytřídit z nich politické. Seznam byl uložen v naší kmenové věznici. Tam mne vzal džípem pro jeho vyzvednutí můj spřátelený důstojník. Pak jsem připravoval i jejich překlad a třídění. (Svoji a otcovu složku i s fotografiemi jsme si přivezli domů na památku.) Dr. Horáková pomáhala s tříděním dokladů vězeňkyň. Když jsme pak měli vše připraveno, nebyl náš odjezd domů možný. Dopravní kamióny musely být použity především pro vězně z Dachau. A když pak byly k dispozici i pro nás, došlo hlášení, že kolem Regensburgu ještě zoufale bojují oddíly SS a dopravu ohrožují v řadě míst ostřelovači. Naše stále netrpělivější čekání na odvoz domů se protáhlo až do 17. května. Dr. Horáková dostala na starost a pro komunikaci s vojenským doprovodem 100 žen, já 149 mužů. To bylo vyznačeno orazítkovanými červenými páskami na našich rukávech. Po zpěvu hymny jsme vyrazili směrem na Passau a Regensburg. Jízda pokračovala jen pomalu zbořeníšti měst a vesnic, kde ještě trvalo smutné odklínění trosek. Přes řeky to šlo jen po provizorních pontonových mostech. Podobně tomu bylo po poledni i v našem sudetském pohraničí, až do Stříbra. A pak konečně došlo i k návratu do domovské Plzně, která již hostila přes 14 dnů americké osvoboditele!

Zde jsme se rozloučili s vězeňskými přáteli i s dr. Horákovou, pro kterou zařídil Červený kříž odvoz až do Prahy. (Ke vzpomínce na její ušlechtilou osobnost jsem se vrátil po pěti letech, kdy se stala obětí nového totalitního režimu a vepsala se svým statečným postojem při vykonstruovaném procesu, až i k oběti života, do vděčné paměti národa.)

Jiří J. Otter

V OKNECH KULOMETY, BUDOVA OBKLÍČENÁ

„Advokát nám říkal, ať počítáme s absolutním trestem. Mysleli jsme, že tatínka popraví," vzpomíná na politický proces z června 1950 Eva Jourová. Její otec dr. Josef Nestával byl souzen v procesu s Miladou Horákovou.

„Nesměli jsme se přelíčení zúčastnit, nepustili nás tam. Maminka přesto na Pankrác chodila. V oknech byly kulomety, budova obklíčena, dovnitř byli vpuštěni jen prověření lidi z továren, bez pozvání se tam nikdo nedostal." Evě Jourové bylo v té době jedenáct let. Ze sdělovacích prostředků se dozvídala, že porotě chodí stovky rezolucí ze škol a továren, žádající pro „zrádce" tresty smrti. Jak se chovalo okolí k ní samé? „Spolužáci většinou dobře. Některý kantor mě třeba i pohlídl po hlavě, ale o věci se přímo nezmínil nikdo – báli se," vzpomíná místo- předsedkyně Klubu Milady Horákové.

„Ve společnosti panoval veliký strach," připomíná člen výboru klubu Milan Nevole. „Stačilo, aby se ve fabrice našli tři čtyři komunisti, kteří s rezolucí přišli, a ostatní proti tomu už nevystoupili. Někteří se báli, jiní byli zfanatizovaní nebo zaplacení – jako když dnes lidi podporují Putina," hledá Nevole souvislosti.

I v padesátých letech se našlo dost těch, kteří se rodinám politických vězňů pokoušeli pomoci. „Tátův šofér se dostal na proces v den rozsudku, byl to komunist, ale rozumný člověk," popisuje Eva Jourová. „Když vyhlásili rozsudek, běžel k telefonu a zavolał mamince. Řekl jen, „je to dobré“, a zavěsil. Rychle utíkal z budky pryč, aby ho nikdo neviděl. A my díky němu věděli, že tatínek nedostal trest smrti," vy- bavuje si Eva Jourová. Její otec byl totiž přesvědčen, že dostane provaz – právě on byl původně určen jako hlava údajné protistátní skupiny. Nakonec vyfasoval doživotí.

Masarykův lid

Za co? Spolu s pěti dalšími lidmi se sešli na faře ve Víně a hodinu debatovali o tom, jestli by se nedalo s nedemokratickým režimem něco dělat.

Symbol nesouhlasu

Klub Milady Horákové vznikl v roce 1989 z iniciativy bývalých politických vězňů, exulantů a perzekvovaných členů národněsociální strany. Ambicí sdružení bylo připomenout odkaz Milady Horákové. Dnes, kdy byla její památce věnována opera A zítra se bude..., byla zmiňována v seriálu České století a na několika místech v Praze ji připomíná pamětní busta, se už zdá, že se Horáková stala součástí širšího povědomí. V době vzniku klubu tomu ale tak nebylo. Nejedna aktivita by se bez jeho podpory neuskutečnila.

To však není případ kontroverzního pomníku Milady Horákové v parčíku před pankráckou věznicí. Od něj se klub před lety dokonce distancoval. „Pomník byl iniciativou lidí, kteří se chtěli

Milada Horáková s válečným křížem

zviditelnit. Obrátili se tehdy i na členy KSČ a ti ochotně přispěchali s pomocí. Po umělecké stránce je pomník špatný a v textu je spousta chyb," říká Milan Nevole. Klub má proto ambici vztyčit Miladě Horákové a obětem komunismu pomník nový. Má být umístěn v parku na Ztracence na Praze 2. Záměr ale dosud není podpořen dostatkem prostředků.

Několik let se už také chystá hraný film o Miladě Horákové. „Bude to zřejmě trochu divoká záležitost, zábava západního střihu, manžel Milady Horákové doktor Horák tam má před zatčením utíkat po střechách," říká Milan Nevole. Sám má na pravdivém pohledu na Horákovou podstatný podíl jako vydavatel. Jeho nakladatelství EVA vydalo už několik publikací věnovaných hrdince protinacistického a protikomunistického odboje.

Aleš Palán

Osobnost našeho druhého prezidenta Edvarda Beneše je téma stále diskutované, a je na ně nahlíženo z různých hledisek. O reflexi Benešovy politiky v proměnách času píše i náš externí spolupracovník prof. Zdeněk Vášek.

REFLEXE POLITIKY EDVARDA BENEŠE V PROMĚNÁCH ČASU

Asi málokterý náš politik vyvolával (a vlastně dosud vyvolává) tolik diskusí i emocí jako dlouholetý ministr zahraničních věcí a druhý prezident Československé republiky Edvard Beneš (28. 5. 1884 – 3. 9. 1948). Zatímco první prezident československého státu T. G. Masaryk je dnes jako historická postava převážně vnímán – až na spíše ojedinělé kritické hlasy z řad konzervativních publicistů či několika monarchistů – jako historicky pozitivní osobnost, u jeho nástupce v úřadu prezidenta republiky tomu tak rozhodně není.

Je pochopitelné, že hodnocení Benešovy politiky bylo v české společnosti například v letech 1918–1919 jistě odlišné od toho, které panovalo v českých zemích přesně o dvacet let později. Jiný byl také náhled na Edvarda Beneše v roce 1945, naopak zcela odlišný po únoru 1948, kdy byl kritizován coby „buržoasní“ představitel za své „reakční“ a „protilidové“ postoje, a jiný je dnes, kdy mu – kromě vyjadřované oficiální úcty – bývá také často předhazována naopak smířlivost k tehdejším komunistům – českým i sovětským.

Ovšem odlišné pohledy na osobnost Edvarda Beneše nezaujímají pouze čeští politici, historici či novináři, ale

různorodé názory (často velmi negativní) na důsledky Benešovy politiky – ať již šlo o postoj k sousedním státům či k Sovětskému svazu nebo k problému sudetských Němců, pochopitelně zastávají také politici, historici či žurnalisté slovenští a (sudeto)němečtí, případně také rakouští, polští nebo maďarští.

Námětem následující studie je rámcově – tudíž ne zdaleka vyčerpávající – připomenutí proměn vnímání Benešovy osobnosti v české společnosti od roku 1918 po současnost.

Edvard Beneš a první republika

V době první Československé republiky (1918–1938) vykonával Edvard Beneš nejprve funkci ministra zahraničních věcí (1918–1935) a po Masarykově abdikaci byl zvolen do čela státu (1935–1938).

Jako ministr zahraničí se orientoval na spolupráci s Francií, která byla nejvýraznějším garantem bezpečnosti ČSR. Vedle tohoto spojeneckého svazku československá zahraniční politika našla v rámci aliance „Malé dohody“ též další spojence, byť poněkud nejisté a také vzdálené – Rumunsko a Jugoslávii. Naopak trvale napjaté měla ČSR vztahy s Polskem a Maďarskem, které komplikovaly

Masarykův lid

především územní a národnostní spory. Po roce 1933 začal být také stupňován tlak hitlerovského Německa v otázce sudetských Němců. Sílicí agresivita nacismu donutila ministra zahraničí Beneše k uzavření spojenecké smlouvy se SSSR (16. 5. 1935).

E. Beneš se nacházel v rámci československé politiky – i přes svůj relativně mladý věk – trvale v dosti výjimečném postavení, neboť jako nejbližší Masarykův spolupracovník a člověk znalý cizích jazyků i mezinárodních kontaktů byl nepřetržitě sedmnáct let členem všech československých vlád, a to i v době, kdy strana, které byl členem (Československá strana národně-socialistická), zastoupení v exekutivě neměla – a to v době vlád tzv. panské koalice 1926–1929.

Třebaže Beneš, který byl všeobecně považován za Masarykova nástupce (i chráněnce), měl vlivné stoupence a spojence především mezi „vlastními“ národními socialisty a také sociálními demokraty, dále pak v legionářských, sokolských, v některých profesních (například učitelé) i uměleckých kruzích (Čapkovi „pátečníci“), nebyl ušetřen často ostrých kritik vedených především ze strany pravicových či krajně pravicových stran a seskupení a jejich tiskových orgánů (Venkov, Večer, Národní listy, Fronta, Polední list), které mu vyčítaly – kromě exkluzivního politického postavení – především jeho (ostatně dosti umírněné) levicové postoje a po roce 1933 pak odpor vůči nastupujícím silám nacismu a fašismu, a to včetně přijímání antinacistických uprchlíků v Československu – často nejen sociálních demokratů, ale i komunistů a židů.

Politici a novináři z řad pravice (především Kramářovi národní demokraté, ale i Švehlovi a později Beranovi agrárníci) své výhrady i útoky proti Benešovi ovšem někdy směřovali skrytě i proti samotnému Masarykovi, jehož otevřená kritika (jako „prezidenta-osvoboditele“) v době první republiky nebyla příliš běžná – s výjimkou otevřených protimasarykovských výpadů trvale opoziční, ale legální komunistické strany.

Po uzavření spojení ČSR se Sovětským svazem dochází ale k určitému smíření Edvarda Beneše s československými komunisty, kteří 18. 12. 1935 podpořili v parlamentu jeho volbu prezidentem.

E. Beneš před odjezdem do ciziny

Po Mnichovu

Odstoupení českého pohraničí bez boje hitlerovskému Německu v důsledku mnichovské konference 30. 9. 1938 znamenalo těžkou politickou katastrofu nejen pro náš národ, ale i pro Edvarda Beneše, jemuž se stal „Mnichov“ doživotním traumatem.

Benešova dosavadní zahraničněpolitická koncepce (orientovaná především na západní mocnosti) tehdy utrpěla naprostý nezdar, a proto ještě v říjnu 1938 se vzdal úřadu prezidenta a záhy poté odletěl se svou manželkou Hanou jako soukromá osoba do britského exilu.

V okleštěném Československu mezitím nastal proces rychlého opouštění zásad liberální demokracie spojený s rostoucími autoritářskými tendencemi (omezování počtu politických stran a svobody tisku) i antisemitskými

štvanicemi.

Edvard Beneš (společně se spisovatelem Karlem Čapkem a dokonce i již více než rok mrtvým prezidentem T. G. Masarykem) byl pravicovými politiky z nově vytvářené Strany národní jednoty a některými katolickými publicisty obviňován, že svou zahraniční politikou přivedl stát do izolace ve střední Evropě – a to bylo završeno Mnichovem. Pojem „odbenešit“ – tj. zapomenout na demokratické tradice první republiky – se stal běžnou součástí psaní krajně pravicového tisku, zvláště pak listů Jiřího Stříbrného – jeho bývalého soupeře z národněsocialistické strany.

Vnímání osobnosti E. Beneše v době druhé republiky však nebylo příliš pozitivní ani u těch občanů, kteří s krajně pravicovými (až fašizujícími) silami nesouhlasili, neboť jeho dlouholetá politika skutečně utrpěla těžkou porážku. Ovšem zápas stále více osamělého Československa s nacistickou přesilou by byl nepochybně nad síly každého politika, který by stál v čele našeho státu, jak ostatně ukázaly ohromující mocenské úspěchy – naštěstí jen dočasné – hitlerovského Německa v následujících letech. Před nacismem v letech 1938–1941 ustupovali nejen českoslovenští politici, ale i představitelé světových velmocí – Velké Británie, Francie i SSSR.

Druhá světová válka

Období válečných let znamenalo pro Edvarda Beneše postupný návrat na politický vrchol, kdy od polozapo-

Masarykův lid

menutého emigranta, kterým nepochybně po svém příchodu do Velké Británie na podzim 1938 byl, se ve velmi krátké době dokázal díky svým schopnostem propracovat do pozice exilového československého prezidenta (1940–1945), jehož postavení bylo uznáno a respektováno nejen domácím odbojem, ale též spojeneckými mocnostmi.

Benešovu pozici velmi výrazně posílila rovněž vlna mezinárodní solidarity, jež byla Čechoslovákům prokazována po vyhlazení Lidic v červnu 1942. Tragickým rubem tohoto pro prezidenta Beneše jistě příznivého politického vývoje byly ale nezměrné oběti, které přineslo českému národu období nacistického teroru, které následovalo po atentátu na Heydricha. Tehdejší protektorátní propagandou byl Edvard Beneš označován za viníka tehdejších tragických událostí a veřejně vylučován z českého národa. Je obtížné s odstupem mnoha desetiletí soudit, zda tyto protibenešovské štvance, podněcované především kolaborantským ministrem školství a osvěty Emanuelem Moravcem, mu mezi českým obyvatelstvem protektorátu přinesly více despektu či naopak uznání, ale rozpaky nad neblahými přímými důsledky atentátu jsou v české společnosti živé dodnes, byť po roce 1989 převažuje spíše zdůrazňování jeho celkových politických pozitiv.

Tehdejší a především dnešní kritici také vytýkají E. Benešovi jeho postupný příklon k Sovětskému svazu, v němž nejpozději od roku 1943 začal pragmaticky spatřovat jediného reálného garanta poválečné obnovy československého státu.

Edvard Beneš vůči Stalinovu Sovětskému svazu nepochybně projevoval v době války až nemístnou míru důvěřivosti, když uvěřil ubezpečování o zachování politické nezávislosti Československa; avšak do sovětského područí po roce 1945 se nakonec dostaly všechny evropské státy, které byly výlučně osvobozeny či obsazeny Rudou armádou (s určitou výjimkou Jugoslávie), neboť západní mocnosti toto nové geopolitické uspořádání respektovaly – bez ohledu na mínění jednotlivých domácích či exilových politických reprezentací.

Limitovaná demokracie III. republiky

Hodnocení důsledků Benešovy politiky v mezidobí let 1945–1948 patří asi k nejsložitějším v jeho politické kariéře.

V květnu 1945 se vrací prezident Beneš (ovšem přes Moskvu a Košice, nikoliv tedy přímo z Londýna) do osvobozeného Československa jako všeobecně uznávaný státník. Politická situace se ovšem oproti době, kdy odcházel po mnichovských událostech z ČSR, dramaticky proměnila.

Československo bylo v původních hranicích obnoveno, což byl hlavní cíl Benešova exilového působení – s výjimkou území Podkarpatské Rusi, kterou ČSR ztratila ve prospěch SSSR. Politický systém byl ale v důsledku tzv. Košického vládního programu v českých zemích zredukován na pouhé čtyři politické strany, které tvořily uzavřený parlamentní systém tzv. Národní fronty, na jejíž činnosti se podíleli vedle národních socialistů, lidovců, sociálních demokratů také komunisté, kteří na jaře 1945 poprvé od svého vzniku vstoupili do československé vlády, kde kromě funkce místopředsedy vlády, kterým byl K. Gottwald, získali také křesla v čele ministerstev vnitra, zemědělství, školství, práce a informací.

Po volebním vítězství komunistické strany (v důsledku poválečné levicové radikalizace české společnosti) v květnu 1946 se její předseda Klement Gottwald pak stává prvním československým komunistickým premiérem a již tak dosti značný vliv KSČ se stal ještě silnějším. Výrazné pozice si KSČ vybudovala nejen v továrnách, ale i v mocenských složkách státu – v armádě a v policii.

Edvard Beneš je dnes často kritizován, že z politických i osobních důvodů připustil pod falešnými záminkami nedemokratické vyřazení fakticky celé pravé části předválečného českého politického spektra, především pak agrárníků, čímž oslabil demokratické antikomunistické síly. Tuto výtku je nutno přijmout jako oprávněnou, avšak je nutno rovněž zdůraznit, že tento osud si agrární strana do jisté míry spoluzavinila sama, neboť podobně postupovala (jako vládnoucí Strana národní jednoty) vůči svým politickým konkurentům v čase „autoritativní demokracie“ druhé republiky, s níž režim poválečné limitované demokracie snese v určitých ohledech srovnání. Edvard Beneš také těžko mohl předpokládat, že značná část někdejších pravicových agrárních voličů hromadně podpoří v parlamentních volbách právě komunisty.

Ovšem dnes nejdiskutovanějším a nejspornějším Benešovým rozhodnutím, které bylo realizováno nejružnějšími formami (včetně i těch velmi brutálních) v letech 1945–1947, byl odsun sudetských Němců. Úvahy o jeho provedení, které postupně sílily v řadách zahraničního i domácího odboje, byly tehdejší českou odpovědí na krutosti německé okupace, jejímž opakování chtěl odsun v budoucnu zabránit.

Z pohledu mnoha dnešních českých a především sudetoněmeckých historiků a publicistů však vysídlení či vyhnání více než tři milionů osob německé národnosti představovalo vysoce nespravedlivý a nehumánní akt, který nakonec poškodil nejen sudetské Němce, kteří (patrně navždy) ztratili vlast, ale i Čechy, jež v sovětském objetí, které mělo zabránit případnému návratu německých vyhnanců, na čtyřicet let ztratili svobodu – o značných politických, ekonomických, kulturních a morálních škodách nemluvě. Avšak v nacistickými zločiny rozjitřené poválečné době byl odsun sudetoněmeckého obyvatelstva vnímán prakticky všemi vrstvami českého obyvatelstva jako spravedlivá odplata za Mnichov 1938 a následné rozbití republiky a jeho hlavním cílem bylo trvalé zabezpečení historických českých hranic.

Edvard Beneš proto nebyl jediný, kdo takto vnímal dnes všeobecně problematizovaný odsun, který vyvolával v dalších letech četné polemiky v československém exilu i samizdatu, nikdy ne však v oficiálním tisku 1948–1989, kde toto téma bylo spíše historické tabu – snad kromě roku 1968.

Poúnorová, normalizační i polistopadová komunistická publicistika v souvislosti s odsunem Němců (a jeho provedením) ostatně nikdy E. Beneše nekritizovala, naopak „sudetoněmecká karta“ byla před rokem 1989 poměrně účinnou propagandistickou zbraní v nejružnějších kampaních proti NSR, emigrantům či obecně proti „Západu“, třebaže sami komunisté (coby internacionalisté) měli k zamýšlenému „transferu“ v prvních letech války odmítavý vztah.

Masarykův lid

Podíl E. Beneše na prosazení myšlenky odsunu byl nepochybně klíčový, avšak prvotním viníkem poválečného neblahého osudu sudetských Němců nebyl on, nýbrž hitlerovský nacismus.

1948 – 1989

Změna politického systému v naší vlasti v únoru 1948, kdy tzv. limitovaná demokracie se během několika dní změnila v otevřenou komunistickou diktaturu, zastihla prezidenta Edvarda Beneše a další demokratické politiky zcela nepřipravené. Nedomyšlená demise nekomunistických ministrů v Gottwaldově vládě se stala vítanou záminkou ke komunistické ofenzivě, které zaskočení demokraté nebyli schopni nijak účinně čelit.

Samotný prezident Beneš, který pod nátlakem nakonec jmenoval 25. 2. 1948 „vládu obrozené Národní fronty“, ovšem za „reakčního prezidenta“ (na rozdíl od „reakčních odstoupivších ministrů“) přímo označován nebyl, i když i jemu později komunistická propaganda podsouvala, že pokud se na „reakčním puči“ přímo nepodílel, pak stál v jeho pozadí. Úlohou prezidenta Beneše se z opačných politických pozic kriticky naopak zabývali mnozí exiloví publicisté – například Ferdinand Peroutka, Pavel Tigrid a později i Ivan Sviták, kteří Benešovi vytýkali podcenění síly komunistického nebezpečí.

Komunistická moc naposledy vzdala hold prezidentu Benešovi 8. 9. 1948, kdy mu vypravila – z oficiální povinnosti – státní pohřeb. Krátce poté ale začalo Benešovo (ale i Masarykovo a Štefánikovo) jméno mizet z názvů ulic, škol či dalších institucí a jeho spisy byly z knihoven staženy. Pokud byl Beneš nějakým způsobem připomínán, tak většinou jako „mnichovský kapitulant“, který v září 1938 hanebně nepožádal o pomoc Sovětský svaz – s ohledem na třídní zájmy české buržoazie.

Tři roky po „Vítězném únoru“ byla například z panteonu Národního muzea dokonce odstraněna (společně se sochami jiných ideologicky nevyhovujících osobností) i jediná tehdejší Benešova socha v životní velikosti.

Teprve během krátkého období pražského jara 1968, kdy byly vydány jeho paměti Mnichovské dny, začal být jako politik hodnocen objektivněji, avšak normalizační Husákův režim Beneše začal opět vykreslovat pouze jako slabocha, který zbaběle kapituloval před Hitlerem. Tyto tendence byly zřetelné rovněž v dobové filmové tvorbě – připomeňme například Vávrový Dny zrady (1973) či Sokolovského tendenční seriál Gottwald (1986). Sté výročí Benešových narozenin list ÚV KSČ Rudé právo 28. 5. 1984 přešel pak zcela bez povšimnutí.

Až nečekaný nástup Gorbačovovy přestavby v Sovětském svazu v polovině 80. let znamenal i určitou rehabilitaci prvorepublikových politiků, kdy historický význam osobností Jana Masaryka (u příležitosti 100. výročí narození), T. G. Masaryka (50. výročí úmrtí) i Edvarda Beneše (40. výročí úmrtí) začalo rozsáhlými statěmi v letech 1986–1988 připomínat i samo Rudé právo.

Na podzim roku 1988 dokonce komunistický režim výročí vzniku československého státu 28. října 1918 začal

slavit jako státní svátek, což mu však nebránilo v násilném rozeznání demonstrací na Václavském náměstí v Praze, které na výročí 28. října byly svolávány opozičními představiteli z Charty 77.

Po Listopadu

Po demokratické revoluci 1989, která kromě svobody novinářského slova přinesla také svobodu historického výzkumu, jsme při hodnocení osobnosti E. Beneše svědky dvou zcela protikladných tendencí.

Na jedné straně se Benešovo jméno (společně se jménem Masarykovým i Štefánikovým) začalo vracet – jako symbol první republiky – do názvů ulic a institucí, v některých městech mu byly postaveny i pomníky (například v Praze a v Brně) a jeho hrob v Sezimově Ústí byl zpřístupněn veřejnosti. V roce 2004 byl schválen Poslaneckou sněmovnou ČR (přes odpor Senátu) zákon oceňující jeho zásluhy při vzniku státu. V poslední době byly také vydány rozsáhlé monografie zabývající se jeho životem – například z pera historiků Zbyňka Zemana či Jindřicha Dejmka.

Na straně druhé je Edvard Beneš již od roku 1990 některými českými novináři a historiky neustále kritizován (někdy i napadán či dokonce urážen) za své postoje z let 1943–1948, kterými měl údajně napomoci sovětizaci Československa. Za jeden z prvních polistopadových textů, který se ostře vymezil proti E. Benešovi – k jistému překvapení části veřejnosti, je možno považovat stať Ivana Pfaffa v dnes již zaniklém časopisu Reportér Tragédie plná omylů. Kritický portrét Edvarda Beneše (1990). Kritický postoj k E. Benešovi měl také prezident V. Havel, třebaže své výhrady vůči politice svého předchůdce postupně zmírňoval.

O tom, jak téma „Beneš“ je v české společnosti stále ještě velmi citlivé i v současnosti, podala důkaz vyhrocená prezidentská předvolební kampaň v lednu 2013, kdy spor o hodnocení Benešových skutků mezi kandidáty M. Zemanem a K. Schwarzenbergem nakonec napomohl (vedle okolností jiných) ke zvolení někdejšího premiéra současným českým prezidentem.

Se jménem Edvarda Beneše jsou spjaty jak české národní triumfy (vznik Československa 1918 a jeho obnova 1945), tak i osudové prohry (mnichovský diktát 1938 a komunistický převrat 1948), proto snaha o jeho politicky či ideologicky nepředpojaté hodnocení je vždy dosti interpretačně náročná a v čase i velmi proměnlivá.

Ovšem hlavní výsledek politiky Edvarda Beneše, tj. demokratická česká a slovenská národní samostatnost – byť Masarykem a Benešem v nynější podobě rozhodně nezamýšlená, zůstává i přes všechny Benešovy chyby, prohry a omyly i téměř 100 let po vzniku ČSR nezpochybnitelným faktem i hodnotou.

Zdeněk Víšek

Masarykův lid

O své poslední cestě po Izraeli a účtě českých Židů k TGM píše pro naše čtenáře objevné pojednání Jitka Radkovičová.

ČESKOSLOVENSKO POD PALMAMI ANEB S MASARYKEM PO IZRAELI

Motto:

Tomáš G. Masaryk: „Mnoho bojů jsem vedl, ale boj proti antisemitismu mě stál nejvíce úsilí, nejvíce času a největší duševní vypětí.“

Krátký turistický exkurz

Do Izraele jsem se v krátké době vypravila už potřetí: mapuji prvorepubliková židovská mládežnická hnutí, která kromě sionismu akceptovala jako výchovný směr částečně také skauting. Adekvátní dokumenty k tomuto tématu jsou k nalezení v různých archívech po celé zemi izraelské, a tak nezbývalo, než se za nimi vydat.

Tato cesta na rozdíl od cest předchozích byla vedena snahou více si všimnout míst spojených s působením a vlivem prvního československého prezidenta v nádherné izraelské zemi. Skutečnost předčila očekávání. Na Masaryka zde totiž člověk narazí i tam, kde by to nejméně čekal. Třeba uprostřed lesa, o kterém posléze zjistí, že nese jeho jméno – a pak v kibucu ležícím poblíž najde potomky těch, kteří les zakládali... Tato setkání jsou poetická i dojemná zároveň.

Masaryk je v Izraeli značně populární, což dokládá fakt, že kromě ulic a náměstí v devíti městech, jako jsou Jeruzalém, Tel Aviv, Haifa, Kfar Saba, Lod, Netanya, Petach Tikva, Be'er Ševa, Naharia a Bat Yam, je po něm pojmenována také vesnice – Kfar Masaryk v Severním distriktu, a jeho jméno nese již zmíněný les poblíž osady Sarid, vysazený v roce 1930.

Náměstí T. G. Masaryka v Haifě
(zdroj: fotoarchiv PhDr. Zbyňka Taranta, Ph.D.)

Společný osud?

V začátcích zcela jistě: snaha o nezávislost českého národa a na straně druhé snaha o vytvoření židovské národní domoviny nesly určité společné znaky: v obou případech bylo nutné porazit centrální mocnosti. Zatímco Masaryk organizoval československé legie, prosadili sionisté vznik Židovské legie, která v dobách 1. světové války bojovala pod britským velením proti Turkům v Palestině. Později se cesty obou států rozešly, vzájemné sympatie ale přetrvávaly dodnes.

Kořeny Masarykova vztahu k Židům sahají do období tzv. hilsneriády, kdy byl v roce 1899 z rituální vraždy obviněn Žid Leopold Hilsner a následný antisemitský proces doložil hloubku předsudků zakořeněných ve většinové společnosti. Masaryk neváhal vystoupit na Hilsnerovu obranu. O řadu let později pak v rozhodující době vlivní sionisté v Americe, majíce na paměti Masarykův zásadový postoj, napomohli československé věci: podpořili plán vzniku republiky u nejvyšších míst americké administrativy.

Vývoj vzájemných vztahů

Po vzniku Československa se Masaryk zasadil o uplatnění židovských práv a opakovaně se vyslovoval ve prospěch sionismu. Bezprecedentní čin, jakým bylo uznání židovské národnosti v nové československé ústavě z roku 1920, signalizoval, že nejde o pouhé zajištění náboženské plurality, nýbrž o zakotvení samostatné židovské národnostní entity. Stali jsme se tak prvním státem na světě, ve kterém byla židovské minoritě oficiálně uznána existence tímto způsobem. Čestné prvenství...

Už v roce 1926 otevřelo Československo svůj konzulát v Jeruzalémě a následovaly další kroky. V dubnu 1927 bylo

Prezident na nádvoří knihovny Hebrejské univerzity v doprovodu ředitele knihovny, pražského rodáka H. Bergmanna, a českého konzula V. Friče
(zdroj: Židovské zprávy, roč. 10, č. 17, 22. 4. 1927)

Masarykův lid

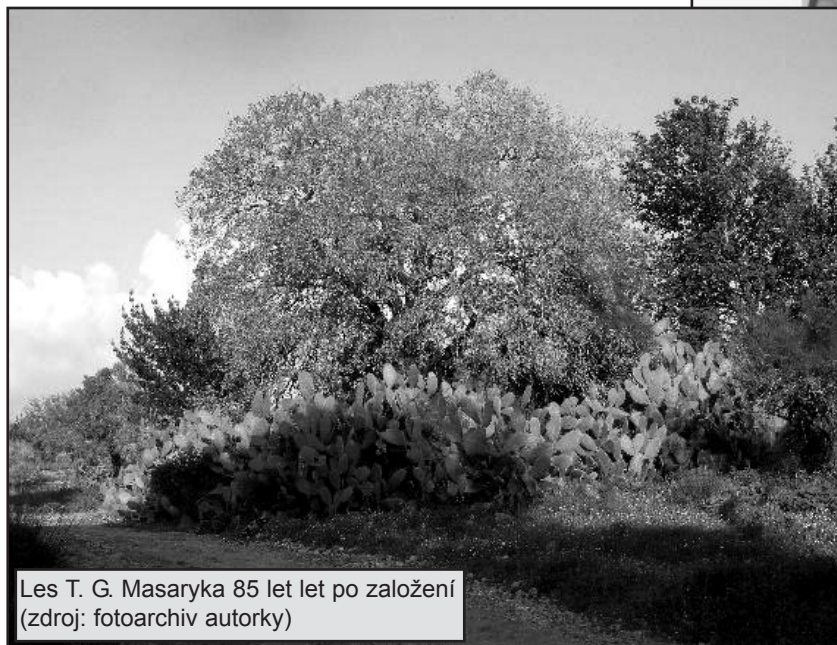
Masarykovi 77 let a vydal se na svou první delší zámořskou cestu – do mandátní Palestiny, spravované Brity. Spolu s dcerou Alicí navštívil toto území jako první hlava státu po 1. světové válce. Během cesty navštívil Tel Aviv, Hebrejskou univerzitu v Jeruzalémě, zdejší Národní knihovnu a kibucy Bet Alfa, Ejn Charod a Tel Josef, na jejichž založení se spolupodíleli Čechoslováci.¹⁾

Vydat se po stopách této Masarykovy cesty jsem v úmyslu neměla, chtěla jsem se nicméně podívat na les nesoící jeho jméno. Když roku 1930 brněnský sjezd českých sionistů rozhodl o vyhlášení sbírky ve prospěch výsadby lesa v Palestině, uplynulo od vyhlášení do založení pouhých šest týdnů a plán byl realizován. Prostředky na něj sbírali také českoslovenští Židé. Zahajovacího ceremoniálu se kromě palestinských sionistů zúčastnili i zástupci československého konzulátu. Sbírkou na tzv. stromkové dary měly ostatně dlouhou tradici: odkazovaly na nutnost zalesnění Palestiny jako nového domova židovského národa.

Zastavila jsem se v blízkém kibucu Sarid, který spoluzakládali Čechoslováci ze sionistické skupiny Bibracha. V místním archivu jsem narazila na něco, co na českou přítomnost v těchto místech ukázalo víc než ten nejlepší dokument: archivářka Ayelet Karu Rosen, představující třetí generaci původních osadníků, „vystříhla“ českou lidovou písničku „Ej padá, padá rosička“ s takovým elánem, že mně vyrazila dech. A o kibucnících českého původu, na které si pamatovala, hovořila s velkou láskou.

Kfar Masaryk rok po založení (1941) a v současnosti
(zdroj: archiv kibucu Kfar Masaryk; foto-archiv autorky)

Les T. G. Masaryka 85 let let po založení
(zdroj: fotoarchiv autorky)

Kfar Masaryk

Ze současnosti se ale ještě na chvíli vraťme do historie: v roce 85. narozenin T. G. Masaryka (1935) jej městská rada v Tel Avivu jmenovala čestným občanem. O rok dříve, na XI. sjezdu Československého sionistického svazu, padl návrh na založení osady v Palestině, která ponese jeho jméno. Jak velká to byla pocta si uvědomíme v okamžiku, kdy zjistíme, že ve stejné době zde pouze jediný státník nežidovského původu měl tu čest: lord Arthur Balfour²⁾, po kterém byla pojmenována osada u města Afula – Balfouria.

Základní kámen kibucu Kfar Masaryk v místech, kde se nachází dnes, byl položen 14. března 1940; založení ale předcházela dlouhý příběh osadníků, kteří se už v roce 1932 usadili ve městě Petach Tikva, po roce svoje působiště přesunuli do Haify, ještě později do městečka Kyriat Chaim a teprve v roce 1940 byl kibuc přestěhován na dnešní místo a přejmenován na Kfar Masaryk.

Také ve Kfar Masaryk mě vítali archiváři, díky kterým se dostávám k velmi vzácným dokumentům. Trochu se mně chvěly ruce, když jsem v zakládající listině kibucu četla: [kibuc byl po TGM pojmenován] „na znamení úcty k jeho osobnosti, jeho humanismu, k jeho boji za pravdu, za osvobození národů a z vděčnosti za jeho podporu svobody Izraele“. Procházíme pak osadou a dostáváme se k památníku TGM Jad Masaryk, založeném sdružením stejného jména³⁾. Místnost částečně navozuje atmosféru pohnutých dob Československa. U Masarykovy fotografie kromě jiného čteme: „Pravda vítězí. Neztrácíme víru, že se jednou zločinný režim zhroutl a poselství pochodně svobody prozáří cesty člověka. 90 let od narození TGM. V den, od kterého kibuc nese jeho jméno, jsou již Čechy obsazené

Masarykův lid

nacisty – je březen 1940.“ Běhá z toho mráz po zádech.

Spříznění dějinami

Pro židovskou populaci předválečného Československa byl příznačný trvalý příklon k demokratickým ideím, které Masarykův režim představoval. A když tento režim umíral téměř současně se svým prezidentem, zaznívala slova odhodlání bránit jeho principy. Židé nad Masarykovou rakví slibovali věrnost zásadám lidství, demokracie a pravdy: „Zástupci našeho hnutí sklonili v pokoře modrobílý prapor... Náš slib není jenom slibem Masarykovu programu – budeme plnit jeho odkaz do posledního písmene a usilovat o to, aby jeho duch a myšlení věčně žily v židovském národě...“⁽⁴⁾.

Profesor T. G. Masaryk, první prezident ČSR. V den, od kterého kibuc nese jeho jméno, jsou již Čechy obsazeny nacisty...

(zdroj: památník Yad Masaryk, Kfar Masaryk)

Přátelé ve Kfar Masaryk pracují ve zdejších archivu jako dobrovolníci. Uprostřed autorka článku (zdroj: fotoarchiv autorky)

Stranou nezůstávala ani mládež: součástí slibu věrnosti republice, skládaném v červnu 1938 členy Makabi Hacair, sionistické organizace nesoucí prvky skautingu, jsou slova: „Slibujeme na svoji čest a svědomí, že zůstaneme vždy a všude věrni republice Československé, že budeme zachovávat všechny její zákony a nařízení a bránit její celistvost a demokratické zřízení [...]“⁽⁵⁾. Mladí Židé chtěli přinést Československu všechny oběti a byli připraveni hájit jeho nedotknutelnost do poslední kapky krve. Ozvěny toho postoje jsou ostatně mezi československými Izraelci patrné

dodnes navzdory skutečnosti, kterou představovalo problematické údobí tzv. Druhé republiky v česko-židovských vztazích.

Samostatnou kapitolou, kterou rozsah tohoto článku neumožňuje, je československá podpora Izraeli, bojujícího v roce 1948 svoji první bitvu o nezávislost. Mnozí historici tvrdí, že bez československých zbraní by existence státu Izrael nebyla možná. Nejsem vojenský expert, takže to nedokážu posoudit. Nicméně samotný fakt dodávky zbraní i umožnění výcviku příštích vojáků Izraele je do dnešních dnů kvitován s uznáním.

Závěrem

To, co následovalo po převzetí moci komunisty, nepředstavuje slavnou kapitolu dějin vzájemných vztahů mezi oběma státy. Ono „stmívání“ vyvrcholilo přerušením diplomatických styků po tzv. Šestidenní válce v roce 1967 a československá reputace byla napravena až po roce 1989, kdy jedna z prvních zahraničních cest prezidenta Václava Havla – v dubnu 1990 – vedla právě do Izraele. S potěšením však lze pozorovat, že Češi mají dodnes mezi současnou židovskou populací vysoké renomé. Není pochyb o tom, že velkou zásluhu na této skutečnosti má především první československý prezident, a, jak říkají Židé, budiž za to jeho jméno pochváleno...

Jitka Radkovičová

překlady z hebrejštiny: Jiří Pokorný,
Husitská teologická fakulta

1) *Židovské zprávy*, roč. 10, č. 17, 22. 4. 1927

2) Arthur J. Balfour (1848–1930). *Britský politik, autor tzv. Balfourovy deklarace, podporující zřízení židovské národní domoviny v Palestině*

3) *Amutat Jad T. G. Masaryk*, tj. *Sdružení památníku T. G. Masaryka*

4) *Hamakabi*, věstník svazu Makabi v ČSR, č. 16, 24. 9. 1937

5) *Židovské noviny*, roč. 1, č. 4, 10. 6. 1938

AKTUALITY

Uveřejňujeme varovnou zprávu redaktora Lidových novin Petra Zídka o potřebě české kvalitní produkce v kulturní oblasti, a ze strany státu o potřebě podpory bohemistiky na zahraničních univerzitách. (LN 8. 7. 2015)

BOHEMISTIKA JE NÁŠ ZÁJEM

Minulý týden v Praze proběhl V. kongres světové literárněvědné bohemistiky, kterého se účastnilo 164 bohemistů z celého světa. Z kongresu vyšla výzva české vlády, v níž se píše následující: „Podpora ze strany českého státu značně zaostává za podporou, kterou svým národním jazykům a kulturám v zahraničí poskytují srovnatelné evropské země. (...) Bohemistická pracoviště byla v posledních letech zrušena na řadě zahraničních univerzit a další se v tuto chvíli nacházejí v ohrožení.“

Zahraniční bohemisté proto vyzvali český stát, „aby rozšířil sbor lektorů i počet univerzit, na něž jsou vysíláni, neboť jen takto bude možné udržet alespoň stávající počet studentů bohemistiky a úroveň zahraničních bohemistických pracovišť. Za důležité považují také navýšení finanční podpory Českých center a zastupitelských úřadů – tak, aby mohly efektivněji působit ve prospěch české kultury a byly schopny vzbuzovat zájem o ni v co nejširším okruhu potenciálních studentů.“

Jestli existuje nějaký nesporný český národní zájem, tak je to masivní podpora zahraničních bohemistů. Bez lidí, kteří dobře znají český jazyk a českou kulturu, není možné budovat Česko jako úspěšnou a atraktivní značku.

Zjistit, kolik přesně český stát na podporu zahraničních bohemistů vydává, není snadné, agendu si dělí ministerstva zahraničí a školství. Podle „Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí“, který přijala v květnu vláda, by mělo jít příští rok o bezmála 69 milionů korun. Tato částka se může zdát celkem vysoká, program se

nicméně nezaměřuje na akademickou bohemistiku, ale na výuku češtiny pro krajany.

Z diskuse, která na kongresu bohemistů proběhla minulý čtvrtek, vyplývá, že výuka českého jazyka a literatury je až na řídce výjimky, jako je Polsko nebo Korea, ohrožena. Masová výuka nepřeje malým oborům a bohemistika je malým podoborem malé slavistiky. Například na Humboldtově univerzitě se z 66 studentů oboru slavistika rozhodli pro češtinu čtyři (většina zvolila ruštinu nebo polštinu).

Česká republika by měla nejen vysílat na zahraniční univerzity lektory českého jazyka, ale také finančně podporovat přímo studenty češtiny, protože právě úbytek zájmu studentů o bohemistiku je hlavní příčinou její krize.

„O češtinu bude zájem, bude-li se v Česku dít něco zajímavého,“ řekl emeritní profesor Torontské Univerzity Lubomír Doležel a přidal kacírskou otázku: „Co je vlastně dnes na české kultuře zajímavého?“ Nepočítáme-li vážně míněnou, i když komickou odpověď jedné polské bohemistky, že zájem o češtinu v Polsku mimořádně zvýšil klip Ivana Mládka JOŽIN Z BAŽIN, pak zůstala Doleželova otázka nezodpovězena. Když nedokážeme v kulturní oblasti produkovat nic zajímavého, musíme zaujmout penězi. Jinak za 50 let nebude o nějakých Čechách ve světě už nikdo nic vědět.

Petr Zídek

Člověk jedná buď z hlouposti, z vášně nebo z moudrosti.

Z indické filozofie

Co není jasné, to není žádná věda.

K. Rokitsanský

Čemu zvykne hoch, toho nezanechá, bude-li stár.

Šalomoun

ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

Otiskujeme ukázkou z pamětí Jaromíra Smutného nazvaných "Svědectví prezidenta kancléře", který jako prezidentův kancléř byl přímým svědkem československého politického dění let 1945–48. Jeho pohled do zákulisí je provázen velkým množstvím dokumentárního materiálu. Otištěná ukáзка líčí období krátce před tím, než se prezident Beneš rozhodl abdikovat.

SVĚDECTVÍ PREZIDENTOVA KANCLÉŘE

Uplynuly tři měsíce od únorové krize, když dr. Beneš oznamoval 4. května předsedovi vlády své konečné rozhodnutí o abdikaci a důvody, které pro ni byly rozhodující. Jeho zdravotní stav byl v té době ještě vážnější, nežli byl v únoru a březnu. V květnu bylo nesnadnější abdikovat pro politické důvody, které byly zásadní politickou otázkou mezi prezidentem republiky, předsedou vlády a komunistickou stranou, nežli by tomu bývalo v únorové krizi, kdy by bývala rezignace v situaci, jež se přímo nabízela k demonstrativnímu rozchodu s novou vládní konstelací, byla samozřejmým gestem. V pondělí 1. března, v den, kdy

Kancléř u prezidenta (1946)

původně dr. Beneš zamýšlel abdikovat, nebylo zapotřebí k provedení tohoto úmyslu žádného zvláštního náporu vůle, stačilo prostě podepsat abdikační akt, s jehož podpisem všichni informovaní počítali. Když se však rozhodl k odložení abdikace, činil to v plném vědomí zodpovědnosti hlavy státu a v kritickém ocenění všech vzniklých okolností. Viděl jsem to tehdy, konstatoval jsem to vždy i v pozdějších rozhovorech, v nichž dr. Beneš někdy soudil, že jeho tehdejší rozhodnutí nebylo správné.

Jiný druh kritik, o němž se chci zmínit v této souvislosti, se snaží vytvářet jakousi právně politickou konstrukci, jako by dr. Beneš tím, že setrval v prezidentské funkci po dobu tří měsíců za Gottwaldovy vlády, resp. již jmenováním této vlády, býval legalizoval komunistický puč. Zde jde o záměrné zaměňování pojmů *vládní krize* a *státní*

převrat. Dr. Beneš jmenováním vlády zakončil vládní krizi legálním aktem. Dvanáct ministrů svou demisí dalo vznik vládní krizi a celým svým postupem jí formálně vtisklo ústavní průběh, čehož komunisté obratně využili. A jako nelze o ministrech říci, že vyvoláním vládní krize zavinili úspěch komunistického puče, tak nelze říci o prezidentu republiky, že legalizoval puč, když jmenováním jejich nástupců zakončil vládní krizi. Po dobu pěti dnů krize ministři považovali vládní krizi za legální stav a na její legální řešení jediné naléhali, přesto, co se již dělo v jejich úřadech a na ulicích Prahy. „V této chvíli (dne 23. února odpoledne) se naše krize jeví ještě jako zápas mezi komunisty a ostatními politickými stranami. Situace by se však změnila, kdyby vznikl konflikt mezi komunisty a vámi, pane prezidente. V cizině by rázem pochopili, že nejde tak o konflikt politických stran, nýbrž o osud demokracie a nezávislosti země.“

Dr. Beneš neproměnil státní krizi v osobní konflikt s komunisty. Řešil vládní krizi, což považoval za svoji povinnost. Viděl nadto, že v převratné situaci nedošlo proti komunistům k žádné aktivní reakci demokratických politiků. K tomu, aby sám vyvolal konflikt s předsedou vlády, se všemi důsledky, které z toho následovaly, neměl již sil. Ale jeho zdravotní stav všichni dobře znali, znali jeho síly a možnosti, znali také jeho chápání povinností hlavy státu.

Je ovšem pravda, že prezidentovo – byť krátkodobé – setrvání v čele státu, v němž vládla komunistická diktatura, dalo podnět k závěrům, že dr. Beneš vzal nový stav věcí pasivně na vědomí. Nemohl říci, proč tak učinil. Legalizovat ho nemohl a nemusel. Revoluce se legalizuje jediné svým trváním, totiž svými idejemi, svými činy, lidovým a mezinárodním uznáním. Československým lidem nemůže být komunistický režim v Československu co do činů a idejí legalizován nikdy.

Dr. Beneš přijal od odjezdu z Prahy dne 27. února do neděle 7. března, kdy k němu přišel Gottwald, jedinou politickou návštěvu, a to ještě jen v osobě svého bratra, Vojty Beneše, dne 28. února. Ale sledoval pozorně zahraniční reakci na československé události i vše, co se dělo v republice.

Když přijímal Gottwalda v neděli 7. března, v den výročí narození T. G. Masaryka, netušil, že tato neděle bude počátkem dramatu, jemuž padne v oběť život Masarykova syna. Narozeniny byly oslavovány v republice

Masarykův lid

obvyklým ceremoniálem. Časně ráno jsem položil na hrob T. G. Masaryka v Lánech jménem prezidenta republiky věnec. K Masarykovu hrobu přišli s delegacemi předseda Národního shromáždění i předseda vlády, ministr národní obrany a řada dalších oficiálních osobností a množství lidu.

Na Staroměstském náměstí však komunisté uspořádali oslavu, která znamenala prvý odstup od dosavadních tradičních oslav Masarykových narozenin, které se týkaly výhradně prezidenta Osvoboditele: připojili k oslavě jeho narozenin vzpomínku na výročí bitev u Bachmače a Sokolova a na Rudou armádu. Ministr národní obrany generál Svoboda rozdělil pamětní medaile bývalým účastníkům obou bitev. Medaile byly uděleny in memoriam i prezidentu Masarykovi; Jan Masaryk stál vedle legionářů od Bachmače, neboť Svoboda ho žádal, aby přijal vyznamenání ve jménu svého otce. Jan Masaryk byl velmi rozrušen, bylo zřejmo, jak je mu proti mysli účast na této oslavě, a to zvláště před zraky diplomatů a veřejnosti. Všichni přítomní jsme cítili strojenost a neupřímnost celého podniku. Jan Masaryk zajel k večeru do Lán, k hrobu svého otce.

Den nato, v pondělí 8. března, přijal i dr. Beneš v Sezimově Ústí delegaci účastníků bitvy u Bachmače a Sokolova, vedenou generálem Svobodou, která mu přinášela pamětní medaile. V odpovědi na projevy delegátů dr. Beneš připomněl, že je třeba, aby byla udržována tradice, kterou znamenají jména Bachmač a Sokolovo. Je třeba, aby se všechny složky národa a všichni lidé dobré vůle sdružili na zabezpečení hodnot, za které se tam bojovalo.

V úterý 9. března vykonal prezident Beneš svůj první veřejný akt v podivné situaci, v níž se po puči ocitl: přijal v nástupní audienci polského velvyslance Józefa Olszewského. Do Sezimova Ústí přijel za tím účelem i Jan Masaryk. Dr. Beneš vyslovil velvyslanci potěšení nad tím, že se dožil uskutečnění přátelství mezi Polskem a Československem, kterého si vždy přál. Jan Masaryk se nechtěl v Sezimově Ústí zdržet, ač byl zván na oběd, a vrátil se do Prahy. Dr. Beneš ho již živého neuviděl; když Jan Masaryk ze Sezimova Ústí odjížděl, nikdo netušil, že za několik hodin nebude mezi živými.

Časně zrána ve středu 10. března volal mě telefonicky šéf protokolu dr. Skalický a sdělil mi, že Jan Masaryk spáchal sebevraždu skokem z okna svého bytu do nádvoří Černínského paláce. Když jsem tam přišel, bylo tělo Masarykovo již přeneseno z nádvoří do jeho ložnice. V bytě bylo mnoho policistů a s nimi ministři Václav Nosek a dr. Vladimír Clementis. Dohodli jsme, že oba ministři pojedou jménem vlády oznámit zprávu o Masarykově smrti prezidentu republiky, já pak že pojedou do Sezimova Ústí před nimi, dr. Beneše budu informovat a na jejich návštěvu ho připravím.

Vzbudil jsem telefonicky osobního lékaře prezidentova, jenž byl též osobním lékařem Jana Masaryka, oznámil mu, co se stalo, a zajel jsem pro něj, aby byl v Sezimově Ústí přítomen pro případ, že by se zpráva o Masarykově smrti nepříznivě odrazila v prezidentově zdravotním stavu.

Smrt Jana Masaryka dr. Beneše nesmírně rozrušila, i když to dával velmi málo najevo. Vykonal vždy na sobě značné úsilí, aby potlačil projevy vnitřních pocitů. Vzal na vědomí oficiální výklad ministrů, že Masarykova smrt byla sebevražda, ale mnohé okolnosti do dramatu Masarykova životního konce již od prvé chvíle vnášely záhadu; a Benešovo přesvědčení o sebevraždě nikdy nebylo úplné.

Veřejnost viděla prezidenta republiky v Pantheonu na Masarykově pohřbu, kde musel vyslechnout politicky útočný a pokrytecký projev předsedy vlády nad Masarykovou rakví. Dr. Beneš se vracel do Sezimova Ústí sám, jeho choť se zúčastnila pohřebního obřadu na lánském hřbitově. Doprovázel jsem ho za Prahu, kde do vozu přisedl osobní lékař prezidentův a sám pak doprovodil prezidenta do Sezimova Ústí. Cestou mi dr. Beneš znovu připomínal dispozice, které mi již dříve dal pro případ své smrti.

Prvá schůze sněmovny za nového režimu, dne 10. března, v níž se představila Gottwaldova vláda a předseda vlády informoval poslance o vládním programu, se konala úplně pod dojmem zprávy o smrti Jana Masaryka. Tato zpráva zatlačovala do pozadí skutečný zájem o vládní program i o Gottwaldův projev, jenž byl pln útoků na předmnichovskou i předúnorovou politiku. Gottwald poukazoval na Mnichov jako na příklad neústavního postupu, neboť k územním změnám mohlo dojít jen za souhlasu Národního shromáždění. Chtěl tímto srovnáním svůj postup bránit proti výtkám, že změna vlády byla provedena neústavně. Kdo se ptal Národního shromáždění, co soudí o mnichovském diktátu? Nikdo, odpovídal Gottwald – nechápaje, že právě okolnost, že mnichovská dohoda nebyla předložena ke schválení Národním shromáždění, činila její podpis ústavně neplatným.

Podle korespondence Národního shromáždění se schůze zúčastnilo 255 poslanců; 9 poslanců rezignovalo, „několik“ bylo prý řádně omluveno. Svobodné slovo 12. března napsalo, že „přímo manifestačním hlasováním všech 230 přítomných poslanců stran obrozené Národní fronty bylo vyjádřeno kladné (...) stanovisko (...) k novým vládním úkolům“. Počet poslanců, kteří se schůze zúčastnili a hlasovali pro novou vládu, není tak významný jako fakt, že se ve sněmovně neozval jediný hlas kritiky, ani hlas na obranu předcházejících vlád, v nichž vliv komunistických ministrů stejně vždy přesahoval vliv ministrů nekomunistických.

Touto schůzí poslanecké sněmovny byla uzavřena kapitola státního převratu: žádný z poslanců nevyužil jediného fóra, na němž ještě tehdy mohl promluvit. Až po tuto schůzi vláda respektovala poslaneckou imunitu. Prezidentská kancelář mohla zákrokem u ministra vnitra osvobodit poukazem na poslaneckou imunitu jednoho již zatčeného poslance – a tím umožnit jeho útěk do ciziny a možná mu i zachránit život.

Nutnost jmenovat nástupce Jana Masaryka v zahraničním úřadě přivedla předsedu vlády dne 16. března znovu do Sezimova Ústí. Jako kandidáta navrhl prezidentovi Zdeňka Fierlingera. Činil tak zřejmě jen proto, aby vyhověl dávne Fierlingerově touze po křesle

Masarykův lid

zahraničního ministra, ale také proto, jak výslovně prohlásil Benešovi, aby mohl Fierlingera odstranit z úřadu ministra průmyslu, kde se prý ukázal zcela neschopným.

Dr. Beneš odmítl Fierlingera zahraničním ministrem jmenovat. Ministrem se stal dr. Clementis, jehož měl Gottwald v zásobě jako náhradního kandidáta. Počítal zřejmě s prezidentovými námitkami a o Fierlingerovo jmenování zahraničním ministrem zvláštního zájmu neprojevil.

Jan Masaryk byl mrtev. Parlament odhlasoval důvěru Gottwaldově vládě i hlasy těch nekomunistických poslanců, kteří byli v roce 1946 demokraticky zvoleni. Prezident zůstal sám. Jen dvě poslední příležitosti mu zůstaly k veřejnému projevu jeho názoru: oslava šestistého jubilea založení Karlovy univerzity a ústava, kterou komunistická strana předložila sněmovně ke schválení. Ale bylo již rozhodnuto, že bude abdikovat před volbami do sněmovny.

Koncem března navštívil prezidenta rektor univerzity dr. Bohumil Bydžovský a pozval ho formálně k účasti na univerzitních oslavách. Prezidentova účast byla dohodnuta již dávno předtím a text obnovené univerzitní buly byl vypracován s jeho souhlasem.

V této době byly perzekuce na univerzitách proti nepohodlným profesorům a studentům v plném proudu. Gottwald sice při obou návštěvách v Sezimově Ústí 7. a 16. března sliboval prezidentovi, že nebude perzekucí, ale nic neukazovalo na to, že by býval slib dodržel nebo že by měl takový vliv ve straně, aby perzekuce zastavil. Dr. Beneš dostával z mnoha stran materiál o odstraňování profesorů a vylučování studentů z vysokých škol.

Napsal proto 2. dubna ministerskému předsedovi dopis a upozornil ho na jeho sliby, protestoval znovu proti perzekuci na univerzitách a žádal důrazně Gottwalda, aby perzekuce ustaly. Připomenul Gottwaldovi, že přislíbil účast na jubilejních univerzitních oslavách, a proto předpokládá, že předseda vlády udělá pořádek. Gottwald obdržel dopis 3. dubna a ještě téhož dne oznámil, že by chtěl přijet do Sezimova Ústí s ministrem školství prof. Nejedlým a záležitost prezidentovi vysvětlit. Šlo mu očividně o to, aby prezident neodmítl svou účast na univerzitních oslavách, již beztak velmi oslabených odvolanou účastí mnoha cizích univerzitních delegací.

Oba ministři přijeli do Sezimova Ústí 5. dubna. Profesor Nejedlý přinesl statistiky propuštěných profesorů a studentů a dokazoval jimi, že odstraněných byl malý počet. Dr. Beneš mohl ministrům přednést svoje informace. Gottwald přiznal, že přehmaty se staly, ale sliboval nápravu. Po univerzitních oslavách se ukázalo, že oba ministři v té věci nic neudělali.

Univerzitní jubilejní oslavy byly připravovány dávno před komunistickým převratem. Kdyby nebyvalo došlo k únorovým událostem, byly by celému světu důstojně připomenuty, co znamenala Praha a její česká univerzita v kulturních dějinách Evropy. Změna vládního režimu v diktaturu, perzekuce profesorů a studentů, omezení svobody projevu a bádání na československých vysokých školách, které s sebou změna režimu přinesla, přiměly řadu zahraničních univerzit k otevřeným protestům, k projevům

sympatií československé vědě a k odvolání delegací, které se chystaly z ciziny přijet do Prahy.

Přesto se univerzitní oslavy odbyvaly podle stanoveného programu a měly za okolností, které v republice zavládly, zvláštní význam. Českoslovenští profesori, ač litovali neúčasti mnoha významných světových univerzit, byli si vědomi hodnoty jejich protestů a projevů.

Dr. Beneš se zúčastnil slavnostní schůze ve Vladislavském sále na Pražském hradě dne 6. dubna. Byl velmi churav a svůj projev přednesl jen s největším úsilím, za úzkostlivě napjaté pozornosti všech přítomných. Jeho řeč byla apologií svobody:

Náš boj o uhájení národních práv proti německému přívalu – tento boj, který byl často bojem o samo bytí národa, běží podle našeho národního historika Františka Palackého jako červená nit našimi dějinami – je i v dějinách naší univerzity rysem základním. (...) [Naše vysoké školy] (...) stály vždy na straně poznané pravdy, svobody a mravnosti. (...) Univerzitě Karlově nebylo dosud dopřáno, aby významná výročí svého založení slavila v době politického klidu a mezinárodního pokoje.

Tři roky po nejhroznější válce v dějinách lidstva není dosud mezi národy a státy míru, jehož si všichni toužebně přejeme. Aby tato přirozená lidská touha, doprovázená *svobodou víry, vědy, myšlení a vyznání*, byla splněna, je třeba stále pěstovat a uskutečňovat *všestrannou duchovní svobodu*, která je podmínkou každého duchovního života a duševní práce vůbec. Tato *svoboda, založená na úctě člověka k člověku a na obecné snášenlivosti*, jejímž sídlem naše univerzita už svou tradicí vždycky byla, dovede bohda opět v míru Univerzitu Karlovu a nás všechny s ní k šťastnému rozkvětu a opravdu šťastné budoucnosti.

Svoboda ducha byla vůdčí ideou v jeho projevu i v textu nové buly Karlovy univerzity, kterou podepsal dr. Edvard Beneš, z vůle lidu prezident Republiky československé, na trvalou paměť:

Univerzita Karlova v Praze věrně a oddaně stála ve službách vlasti a viděla nejspolehlivější cíl ve volnosti ducha a vzletu myšlenek hledajících pravdu. Nikdy – ať svobodně a mocně zněl její hlas, nebo byla umlčována a deptána – neztrácela pro český lid cenu nepotlačitelného světla pravdy. (...) **SÍLA SVOBODNÉ MYŠLENKY**, hledající pravdu a nic než pravdu, **ROZVAZUJE OKOVY**. A ve svobodě myšlenky, podložené rovností, svorností a bratrstvím všech, tkví i štěstí našeho národa a Republiky československé.

Má historickou cenu, že v obnovené bule Karlovy univerzity je na věčné časy podpis svobodně zvoleného prezidenta republiky, a nikoli jeho nástupce vnuceného národu komunistickou stranou. Prezidentův projev na jubilejní oslavě a jeho podpis pod textem buly byly více nežli symbolem: byly zdůrazněním demokratické tradice Karlovy univerzity, demokratické ideje českého národa, a to ve chvíli, kdy tyto tradice byly násilně umlčovány – byly vyznáním víry dr. Beneše a celého národa v budoucnost, neboť „síla svobodné myšlenky, hledající pravdu a nic než pravdu, rozvazuje okovy“.

Jaromír Smutný

3 ARCHIVU

Z archivních fondů (SÚA) otiskujeme výpověď politického vězně Josefa Najmana (roč. 1923) o jeho věznění v jáchymovských lágrech, v táboru "L" a v táboru Nikolaj. Zmíněný Zdeněk Bechyně je synem předního sociálnědemokratického politika Rudolfa Bechyně, za první republiky ministra několika ministerstev, za druhé světové války předsedy Státní rady čs. v Londýně. Výpověď byla učiněna v roce 1968.

O p i s (částečný výpis)

1131L

V létě 1952 byl transport z Ilavy na Jáchymovsko a s tím jsem odjel do Krušnohoří i já, a opět ke své smůle jsem byl zařazen do tábora "L", který měl fungovat jako likvidační. Na tomto táboru jsme byli přivítáni náčelníkem tábora ĐIBILEM. Přivítání bylo tak hlasité, jako bychom byli hluchí. Při náčelníkově proslovu jsem pronesl ke svému kamarádovi Václavu Laiblovi poznámku: "Hele, Venco, ten pan velitel má asi hlad, že tak na nás řve!" Kamarád se dal po mé větě do smíchu a dodal, že velitel má asi skutečně hlad a kdo ví, zda-li by nechtěl kousek chleba ze Slovenska. Protože poznámka byla pronesena pol hlasitě, velitel jí zaslechl a já musel svou poznámku opakovat přede všemi vězni ještě jednou nahlas. Z toho vznikla opět mnohá trýznění, a protože jsem opět upozornil na sebe, opět jsem dostal facku. Z této facky jsem si mnoho nedělal, protože jsem si již zvykl, více mne ovšem mrzelo, že starsím tábora byl nějaký vězeň JENÍČEK, který byl proslulý na celém Jáchymovsku svým chováním ke spoluvězňům. Ten si ve vynalézání trýznění svých spoluvězňů v ničem nezašel se členy vězenské stráže. Ale i toho jsem jednou doběhl. Nemusím snad ani poznamenávat, že tento starší tábora /v německých koncentračních táborech = Lagerälteste/ byl mým velkým "Přítelem". Při jednom z jeho trýznění, jsem si začal zpívat: "Počkej Ty budeš litovat, až poznáš svět, atd. Ovšem tento ničema to nepochopil, ostatní spoluvězňové však ano. Na tomto táboře bylo tenkrát asi 250 lidí-vězňů-kněží. Pro svou upřímnou povahu jsem byl mezi ostatními značně oblíben. Do práce jsem chodil na OTK /odborná technická kontrola/, kde jsem pracoval velice těžce, podobu jednoho roku. Asi po roce jsem onemocněl na TBC. Táborovým lékařem Dr. Kochem jsem byl uznán práce neschopným a pobyl jsem si dva měsíce na ošetrovně. Před mým propuštěním oznámil veliteli tábora, že musím dostat lehčí práci. Tento, se této lékařově výzvě jen zasmál s jasným umyslem nebrat jí v úvahu. Ovšem kamarádi, se kterými jsem chodil na OTK se postarali, že mne vedení závodu samo přeřadilo do kotelny. To byla dobrá práce, ovšem poněkud horší situace byla v tom, že jsme v kotelně pracovali střídavě dva vězni a ten druhý, jménem Ludvík Hrnčíř byl donašeč, ve vězenském slangu "bonzák". Jmenovaný Ludvík Hrnčíř měl sice také státní soud, ale žaloval kde mohl a proto jsme se neměli rádi. Všichni spoluvězňové byli vždy při mně. Kněží na tomto táboře byli týráni nelidským způsobem a nejvíce se na tom opět podílel velitel tábora. Zažil jsem také na tomto likvidačním táboře "L" jeden útěk. Spoluvězeň Václav Šter utekl přes všechny překážky, jako ostnaté plety a pumová pole. Když přelézal poslední překážku, dostal výron do nohy a byl chycen. Chytil ho příslušník vězenské stráže a odvedl zpět do tábora. Tam si na něm vylili zlost, že ho zmlátili do omámení. Odnášel jsem tehdy z kanceláře káble, v nichž bylo více krve jak vody. Dostal chudák nepočítaných. Celý tábor musel ihned vstát a do rána stát v pozoru a to ještě přšelo. Také jeden z "výchovných způsobů" našeho náčelníka tábora. Na tomto táboře jsem vychoval čtyři koťátka,

Masarykův lid

z nichž postupem doby vyrostly pěkné kočky. Jeden z nich, černý kocour zvaný "Cikánek", nás přišel vždy upozornit, když měl přijít nějaký příslušník vězenské stráže. V roce 1955 jsem byl odvezen na tábor Nikolaj, odkud se chodilo pracovat na šachtu Eduard. Ačkoli šachta byla vzdálena od tábora jen něco málo přes kilometr a chodilo se po silnici vroubené z obou stran vysokými, asi přes pět metrů dlouhými drátěnými ploty, opět vězni chodili ve velkém houfu ovázaném kolem dokola ocelovým lanem, což spíše připomínalo stádo dobytka, jen nelidské jedince jdoucí pracovat na šachtu. Ústa na šachtu trvala přes půl hodiny. Na šachtě Eduard jsem pracoval z počátku velmi těžce na povrchu. Vedoucím prací na povrchu byl nějaký mistr nebo vedoucí, již přesně nevím, Vítek a pracoviště se jmenovalo Tibet. Jmenovaný Vítek se nechoval k vězňům pěkně. Spíše možno říci naopak, protože vězně mlátil, bil a týral nelidským způsobem, zvláště když se dověděl, že jeho podřízení jsou političtí vězňové. Jednoho dne mně dal facku a já jsem po něm hodil lopatou. Po skončení směny jsem si šel stěžovat vedení závodu. Tak jsem vypověděl, že nejsme žádní vrahové, ale političtí vězňové a že u toho Vítky dělat nebudu. Můj přítel J.R. z Roztok u Prahy mě řekl, zdá-li bych nechtěl jít dělat do šachty. Mně se zprvu nechtělo, protože jsem práci v šachtě dosud nepoznal. Vysvětlili mi práci v šachtě a ujistili mě, že se zdaleka tolik nenadělam v šachtě jako na povrchu, protože v šachtě potřebují mašinkáře. Nakonec jsem svolil. Problém ovšem vyvstál v podobě mé nemoci TBC a tudíž jsem vlastně do šachty nesměl. Řekl jsem ná vedení závodu, že chci fárat dobrovolně, přesto že mám skupinu "C" a také jsem dodal, že u vedoucího Vítky rozhodně dít nebudu. Po dlouhé debatě a na přímlyvu mého přítele J.R. a vedoucím překopového kolektivu Psoty a Fialy jsem byl vzat do práce do šachty. To byl můj počátek fárání a skut čně jsem v podzemí dělal mašinkáře. Dole byl skutečný klid, zvláště když jsem se zbavil vedoucího Vítky. Štajgr /Důlní/ byl hodný p. Pražák. Černý aj. Flynuly dny, měsíce, hodina za hodinou. Jednoho dne přišli za mnou kamarádi a požádali mne, abych jim dělal brigádyra, zvláště proto, protože jsem vždy byl znám svým heslem "Masarykovo dítě, Benešův voják" a vysloužil jsem si přezdívku "bráška". Přemlouvali mne a já si vzal chvíli na rozmyšlenou. Rozmyslel jsem si to a funkci jsem přijal s vědomím, že je nutno, aby ji vykonával člověk který není doasečem a který je ochoten spíše vězňům, pokud je to v jeho moci, pomoci. Šlo o funkci nevďěčnou, ale byl jsem ujištěn, že mi všichni pomohou a budou mi nápomocni a budou mne poslouchat. Funkce brigádyra je v mnohem podobná, jako bylo kápo v koncentračních táborech. Jednoho dne se odehrála na táboře Nikolaj malá aféra. Kamarád Zdeněk Bechyně byl v korekci. Za co, to si již po tolika letech ani nepamatuji. Ale naši "ochránci" poslali na bezbranného mukla / vězně / našeho kamaráda, psa. Tento pes bezbranného vězně šeredně pokousal. Ne to nebylo hezké od příslušníků vězenské stráže. Jednoho zimního dne, kdy mrzlo jen fičelo, jsme přišli z odpolední směny asi ve 23,40 hod. Pochopitelně byli jsme mokří, protože v šachtě bylo tepleji než na povrchu. Jen jsme se navečeřeli, byl ohlášen všeobecný nástup. Všichni jsme se divili a dohadovali se, co se asi bude dít. Protože napadlo dosti sněhu, šli jsme vyházet sních mezi vysoké drátěné ploty, jimiž byl celý tábor obehnán. A tak jsme delší dobu házeli sních a ještě na nás nějaký nadporučík křičel, až se hory zelenaly. To se pochopitelně odrazilo v omrzlinách. Této noci mnoho kamarádů přišlo lehce k lehčím, či větším omrzlinám a sám jsem byl mezi nimi. Je to památka do dnešního dne a ne zvláště příjemná. Připadám si někdy, že jsem úplně žebrák. Posil jsem tedy onoho p. nadporučíka, aby nám dovolil přestrojit, ale ten odvětil: "Mlčte, držte hubu, nebo Vás dám svlíknout do naha". To byly výchovné metody, na něž nelze zapomenout. Zůstal jsem zticha. Netrvalo to dlouho a museli mně odvézt na ošetřovnu. Již bylo pozdě, měl jsem nohy omrzlé.

Za správnost opisu:
dne 22.11.1968

VOJENSKÁ OBVODOVÁ PRŮKURATURA
PLZEN

KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

PRAHA AVANTGARDNÍ

Literární průvodce metropolí v letech 1918–38, Academia 2014, Praha

Kateřina Piorecká, Karel Piorecký

Dnes vás chci, milí čtenáři, uvést do zvláštního, téměř magického světa, v němž vznikala díla, jimž podobná se již nevyskytnou. Autoři knihy totiž působivě evokují “svět, který voní”. Byla to tehdy ojedinělá doba a také nebývalý výtrysk tvůrčí energie generace avantgardy. České kultuře přinesla tolik skvělých a sobě nepodobných osobností, jak už se to nikdy pak nezopakovalo. Kdysi jsme s okouzlením vnímali slova: “Bylo to za dlouhých hovorů a nočních procházek Prahou, kdy věříce v modernost, vývoj, nový řád, lidskou vynalézavost a kdy cítíce novou senzibilitu... vidouce rozkvétat jaro, pohybovat se hvězdy a cítíce žhavé přátelství, vynalezli jsme s Teigem poetismus... Poetismus je metoda jak nazírat svět, aby byl básní.” Dnes už je celé to velké vzepětí české kultury minulostí, žádná z dalších uměleckých generací už se tak vášnivě neprojevila a něco podobného neuskutečnila.

Tento krátký úvod vede zpět k tématu knihy, kterou jsem si dnes zvolil k posouzení. Její název Praha avantgardní přesně vystihuje její podstatu. Pulzuje v ní život Prahy meziválečného období, v této kouzlivé metropoli ožívají místa, byty, kavárny, domy. Je to hluboce prožívaná procházka Prahou, jdeme po krocích umělců, jsme novými pražskými chodci omámenými girlandami světél nad pražskými mosty, jež zářily nad básníky a osobnostmi české avantgardy sdruženými do Uměleckého svazu Devětsil (1920). Při takové okouzlené chůzi po Praze se samozřejmě setkáme i s tvůrci, kteří sem patří jaksi kontextuálně – žili a tvořili ve stejné době, byli součástí celé mohutné tvorby v meziválečné době. Zasahují sem i ozvuky děl dekadentů a tzv. generace anarchistických buřičů.

Autoři knihy kladou ale důraz na ty osobnosti, které spatřovaly Prahu jako město podmanivé krásy, až citového opojení, jakési magické město, opojné, okouzlující, tajemné a mysticky vábivé. Také otevřené novým proudům v umění přicházejícím z Francie, Itálie i tehdejšího Sovětského svazu. V Praze žily purismus, dada, unanimismus, konstruktivismus, futurismus, surrealismus. To vše vtiskovalo svou podobu té Praze, jež se stala přímo líní mimořádných osobností a neopakovatelných poetik. A vymyslíme-li se do tehdejší atmosféry a staneme-li se průvodci těchto umělců (svědky přicházejícími z jiných časů a z jiných uměleckých souřadnic), zažijeme kouzlo vzdálených dnů přinášejících až mohutný výtrysk geniálních uměleckých děl básnictví i prózy, také však architektury, malířství, nových forem divadla (E. F. Burian, W+V), kultury vůbec, času, který nás opřede jako tajemný závoj skrývající planoucí oči, vyzařující touhu po vášnivém a podmanivém tvůrčím gestu, v němž se zrcadlí tehdejší umělecký svár světa.

A vše se děje nikoli jen na přirozeném korzu tehdejší generace – Národní třídě plné nakladatelství a knihkupectví, ale také i ve vzdálenějších částech Prahy. Autoři nás ovšem provedou po hlavním centru uměleckého života, jímž byla tehdy Národní třída – až do míst nazvaných později Nezvalet Pět minut za městem. Celkem projdeme s nimi 106 míst a zákoutí skrývajících stopy

geniů avantgardy období 1918–1938. Od centra až k těm pěti minutám za městem a ještě dále. Staneme se omámenými pražskými chodci. Prožijeme Prahu s prsty deště. A také se dotkneme zdrojů inspirace k vábivým a lákavým, nesmrtelným dílům českého básnictví. Opravdu prožijeme zlatý věk české kultury.

Tady naši básníci a tvůrci všech uměleckých oborů zažili všechny krásy světa. Čtenáři se touto knihou ponoří do dnes již zmizelého okouzlení z města, kdy centrem uměleckých pražských chodců byla tehdejší Ferdinandova, po roce 1918 Národní třída. Dnes už tato ulice bohužel nemá pečeť korza, po kterém chodili očarovani, vášniví, stále hledající průkopníci nových, originálních proudů. Procházeli se tu někteří jedinci z předválečných dob, korzovali tu i bratři Čapkové: “Mívali stejně tvrdé klobouky, kolem krku stejnou barevnou šálu, žluté rukavice a bambusovou hůl. Byli nápadní, ale to právě chtěli. Někdy se k nim připojil menší pohyblivý muž s brejličkami a živou gestikulací. Byl to malíř Václav Špála.” (J. Seifert, Všecky krásy světa) A opravdu všechny krásy světa tu nacházeli Jaroslav Seifert, Vítězslav Nezval, výtvarník, spisovatel a publicista Adolf Hoffmeister, nepokojný tvůrce nových programů Karel Teige, Jiří Wolker, Zdeněk Kalista, Konstantin Biebl, František Halas, Vladimír Vančura a jiní. Také architekti, například Karel Honzík, nejvýznamnější český teoretik architektury (Ze života avantgardy, Tvorba životního slohu) a Jaromír Krejcar (dům Olympik ve Spálené). Pak i malíři Štyrský, Toyen, Mrkvička. Geniální generace, dnes už nenahraditelná.

Celé to umělecké hledání vřelo (toto slovo používám úmyslně, neboť vše bylo skutečně vřením) v tehdejších kavárnách s dávno zmizelou atmosférou umělecké vášně a tvořivosti, jimiž byla Národní, ale i jiné ulice posety: Slavia, Národní kavárna, vinárna a lahůdkářství Paukert, kavárna Louvre, otevřená ještě na Ferdinandově třídě Adolfem Pelzem, vinárna Moulin Rouge, Metro, nezapomenutelná kavárna Union, Mánes, vinárna U Petříků, restaurace U Choděřů, Akademický dům ve Spálené, Palais de dance 148 na rohu Myslíkovy a Spálené, palác U Nováků, kavárna Rokoko, Arco v Hybernské – tam všude zářily živě ony krásy světa a v jejich prostorách nebo jejich vlivem vznikala nezapomenutelná díla, uchvácená oněmi všemi nádhrami světa. A také mosty! Dnes se po nich lidé většinou procházejí bez hlubokých prožitků (většinou je pouze přecházejí). A přece se most Legií s girlandami světél tehdy stal původcem nádherné polytematické básně Vítězslava Nezvala s mistrovským pohledem na hlubiny lidské tragiky i velikosti člověkovy tvorby, potvrzující jeho život, smysl jeho života, neboť jen v opravdovém činu je jeho smysl. A už tady Nezval dokázal umocnit působení své velké básně až šílenstvím anafory a rozpoutáním ohromující obraznosti.

„Vracel jsem se domů přes most Legií/ zpívaje si v duchu malou árii/ piják nezachytitelných odstínů/ piják světél potopených do stínu/ piják žen jichž poslouchají sny a hadi/ piják žen jež pochovávají své mládí/ piják krutých hazardních žen a krásných žen/ ...piják všeho krutého co šťve a drtí/ piják hrůz a smutku z života a smrti.“

Masarykův lid

Nevyčerpal jsem celé bohatství obsahu této opravdu skvělé knihy o omámení tvorbou i magickým kouzlem Prahy, pod jejímž nebem a v interiéru jejíchž kaváren, barů, paláců a nakladatelství (o těch bych mohl napsat zase celou jednu stránku... Borový, Škeřík, Aventinum Otakara Štorcha – Mariena, Družstevní práce aj.) všechny tyto základy vznikaly, domnívám se ale, že jsem dílo manželů Pioreckých navštívil tak, aby jeho světlo zasáhlo čtenáře toužící po prožití kouzla bývalé, tvůrčím opojením žijící Prahy. Kniha je nejen dílem o jejím mocném kouzlu, ale také i významným uvedením do kypivého literárního života a umělecké tvorby vůbec. Také i potvrzením, že tehdejší Praha byla skutečně výz-

namnou osou veškerého uměleckého tvoření vůbec. Publikace je přitažlivá svým stylem, bohatými znalostmi, emocionálním zvnitřněním zobrazovaného období, nemírně cennými obrazovými dokumenty, ojedinělými fotografiemi mnohdy dnes neexistujících budov.

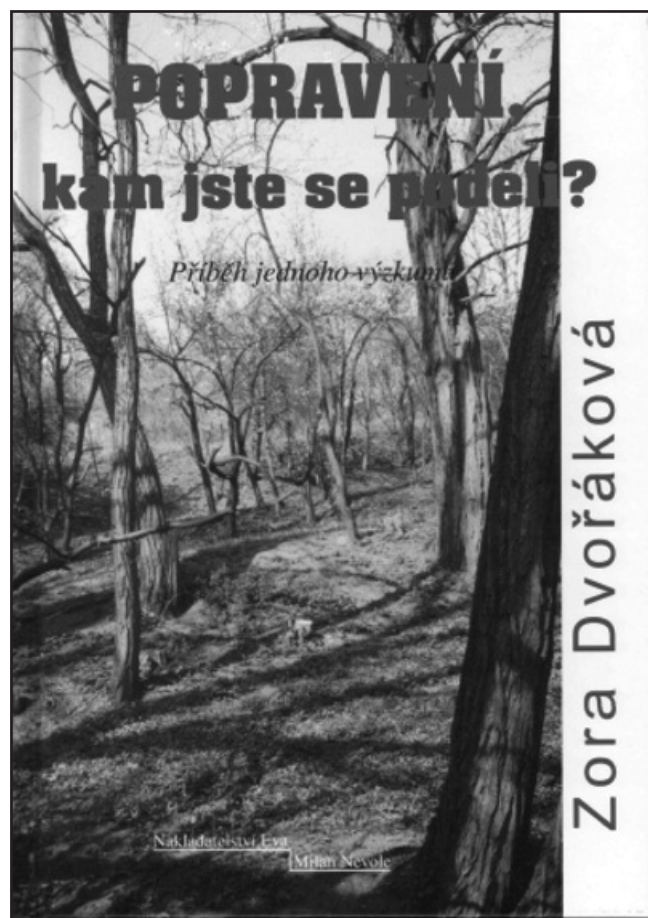
Kniha, která si zaslouží upřímný obdiv!

Zpřítomnila nám i prožitek Vítězslava Nezvala : „Má touha mě vodí po Praze, jež se mi zdá býti zázračná.“

Jaromír Adlt

POPRAVENÍ, KAM JSTE SE PODĚLI?

Příběh jednoho výzkumu představuje publikace z pera historičky a zkušené autorky literatury faktu Zory Dvořákové. Spolu s ní se mu věnoval rozhlasový redaktor Marek Janáč. Za přispění několika dalších odborníků se pokusili zjistit, co se stalo s ostatky a urnami popravených politických vězňů z 50. let minulého století.

Kde je urna Milady Horákové? Jaký osud stihl tělo popraveného generála Heliodora Píky? Nejen na tyto otázky hledali odpovědi, aby vršili další, na něž, se – zatím – přesné odezvy nedočkali. Jak Zora Dvořáková v souvislosti s urnou Milady Horákové konstatuje, narazili s Markem Janáčem během výzkumu na „nová a mnohdy překvapivá zjištění, která oprávněně můžeme považovat za zjištění zásadní povahy a po faktografické

stránce za velmi přínosná. Proto se odvažujeme naše vyprávění zakončit sentencí, kterou život mnohokrát prověřil a která zní: Cesta je důležitější než sám cíl.“

Kniha s obrovským morálním nábojem čtenáře nutí se znovu a znovu tázat: kam až a proč mohli dojít mocní této země v letech procesů, že si za rukojmí brali dokonce ostatky popravených, urny s jejich popelem? Co to bylo za jedince, kteří takto, bez zábran, bez elementární lidskosti jednali? Byli zcela bez svědomí, bez skrupulí? Mysleli si snad, že jsou-li právě u kormidla, mohou je stáčet do stále nebezpečnějších a zrádnějších vod, v nichž tonuli i zcela nevinní lidé, dokonce příslušníci druhého odboje, kteří za svobodu Československa bojovali už s hitlerovským Německem? Jako třeba již zmíněný Heliodor Píka?

Posmrtný osud popravených politických vězňů. Spojení těchto pěti slov zní šileně, zvráceně, absurdně. Zora Dvořáková na základě podrobného výzkumu dokazuje, že uvedené pojmy mají hodně společného. Zjištěná fakta pak zcela logicky ústí v otázku, „jak je možné, že mrtví, jejichž tělesné schránky byly zpopelněny a uzavřeny do uren, nenalezli spočinutí v zemi, nenalezli klidu“?

Tyto otázky hodně vypovídají nejen o posmrtném osudu popravených, ale také charakterizují jejich katy. Proč byli někteří popravení zpopelněni a jiní zahrabáni v rakvi kdesi na společném místě? Proč nepohřbené urny zůstávaly v krematoriích a ti, kteří tehdy „právo“ drželi pod krkem, o nich nedokázali jednoznačně rozhodnout?

Další proč a další cožpak. Cožpak se lze mstít i lidským ostatkům? Cožpak lze i urnu uvěznit? Nevidět, neslyšet, nemluvit, dělat, že nic nevím a tím zločin zastrčit do pozadí, jako by se ani nestal.

Byl to snad strach z vlastních činů či zbabělost a tudíž neschopnost aspoň před majestátem smrti pokorně svěsit hlavu a umožnit mrtvým klidný věčný spánek?

Zora Dvořáková čtenáře vtahuje do pozoruhodného a vpravdě detektivního pátrání. Dokumentovaná zjištění vyvolávají dílem hrůzu, dílem překvapení hraničící s šokem. Nejvyšší přínos její pečlivě odvedené práce však spatřuji v nastolených otázkách, které, aspoň doufám, nenechají čtenáře lhostejnými. Snad ho povedou k úvahám o lidské morálce, o tom, co člověka dělá člověkem. Možná se sám sebe bude ptát, co by v určité situaci udělal on sám. Třeba se bude více obracet k vlastními nitru, k vlastnímu svědomí a své skutky – minulé, současné i budoucí – bude nahlížet právě skrze ně.

Publikaci vydalo Nakladatelství Eva – Milan Nevoře; K Údolí 2, Praha 12.

Jana Vrzalová

JAZYKOVÝ SLOUPEK

Dámy a pánové,

v dnešním sloupku si poněkud nezbedně pohraji s češtinou. Bezpochyby vás překvapím takovým virtuálním příběhem: Setkala se hoda s nehodou, hovořili spolu duživce s neduživcem, potkalo se mehlo s nemehlem, odbyta se nemohl dostat ze zajetí neodbyty, taky božák s nebožákem se motali kolem, horáznost s nehorázností vršily urážky, neplecha přemohla plechu, vrlý musel snášet úšklebky od nevrlého, cita trpěl od necity.

Určitě jste, milí čtenáři, dospěli k názoru, že se dnes stalo v ML něco nečekaného. Něco nesmyslného (abych se na chvíli z toho podivného světa zvláštních bytostí s „ne“ vymanil, mohlo by se přihodit něco smyslného, tedy zase snad kladného), snad i krásná nevěsta by byla uvedena do rozpaků věstou... Ruda byl uražen nerudou, mrava se zbytečně se svérákovským „je to marné“ potýkal s nemravou...

Tohle podivné zápolení se dělo na stránkách jedné jakési podezřelé knížky o češtině, virtuální jako celý tenhle text, editované v mé hlavě, tam jsem je objevil a musím přiznat, že mě napadlo dát oněm připomenutým negativním existencím (mehla aj.) trochu krve, aby nás mohly navštívit, neboť tam jsou takovéhle zvláštní bytosti reálné, ony tam žijí... A není jich vůbec málo. Nemohu je tu předvést všechny, i když mnohé to bude mrzet. Budou vrčet na autora, třeba řest si určitě bude stěžovat na neřest, hoda ví, že proti ní jde nehoda, zběda bude stále pokoušen nezbedou nebo zvedenec nezvedencem. Zaplnilo by to několik stránek, kdybych život těchto podivuhodných tvorů přivedl na náš svět v celé nevyčerpatelné tajemnosti jejich existence. A tak se zmíním pouze o některých.

Snad se na mě nebudete příliš horšit, že tento záhadný svět pootvírám a že oživuji takové živočichy, jako jsou mehla, duživci... Stěžovali si totiž, že jsou na světě jen ti jejich lumpáctí záporní kolegové, ti se pořád motají kolem světa lidí, ačkoli každý z vás čtenářů jasně vnímá jejich zlotřilost a vůbec škaredost. A přece je lidé vítají a přijímají a berou si je často do úst. Velmi často.

Vždyť každý přece ví, že ty bytosti, jež tají v sobě zápor, jakési skryté a ustavičné nechtění, mají lidé pořád u sebe, zatímco jejich slušní kolegové žijí jen v potměšilém a svíravém undergroundu. V leteckém úplavu, kde je nic dobrého neočekává.

Mohu být nepochopen, ale dospěl jsem k názoru, že slova záporného významu si tu krásně lebedí, mají se na světě dobře a každý je zná, zatímco jejich slušní příbuzní skomírají v temnotách.

Nematu vás ale, jestliže tvrdím, že i tato slova mají nebo měla svůj utajený život? Pozitivní myšlení?

Ujišťuji vás, že bych se něco podobného neodvážil udělat.

Jak ale jistě víte, jazyk je živý organizmus, podléhá tedy zákonům života. Něco vzniká, něco zachází, hyne, ustupuje do pozadí. Takový osud měla i slova s pozitivním laděním, bohužel.

Pokračujeme proto v pátravém dobrodružství a nahlédneme do Etymologického slovníku (např. Holub–Kopečný).

Tam se v oddílu o negativní záporové partikuli dozvíme o podivuhodných slovech, jimž se říká **opakokladná**, jako například **neštěstí**, **nerozum**, **nesmysl**, **nepřítel**, **nekuřák**. Mají totiž k negaci také slova kladná: **štěstí**, **rozum**, **smysl**, **přítel**, **kuřák**.

Jak je to ale s našimi **nebožci**, **neduživci**, **nemehly** apod.? Kde je k nim klad? Byla také někdy podivuhodně opako-kladná?

Podívejme se třeba na **nebožáka** **nebohého**. K tomu ale nějaký klad najdeš těžko, vysmívá se mi z rohu jakýsi zavilý šotek: „Sem zvědav, co si počneš s **božákem**? A kdepak máš nějakého **duha**?“ Neklesám na mysl, odpověď najít musím. Tak tedy do toho.

Původně byl nebohý opakem k bohatý, má tedy **božák blízko k bohatý** (palatalizace h v ž). A takový neduživce měl původně předka v starém „dog“ (na konci se zvláštní hláskou jerem), pozměněno českým duhem (dog – změna v duh), v polštině duży velký, slovanské slovo **duh** znamenalo zdraví, síla, užitek (tedy opak neduhu), dnes máme zbytek ve rčení jít k duhu ve smyslu prospívat někomu. Čili duh žije, i když jen malilinko, trošinku choulivě.

A co uděláme s **neplechou**? **Plechu** dnes potkáme jen v hrátkách se slovy. Možná nebudete věřit, že souvisí s přídavným jménem neplochy s nadbytečnou negací, stačilo by plochý – viz ruské plochoj, plocho – špatně, plechý pak jako dekompozitum nářeční povahy s významem pěkný: plechý život – dobrý život (Fr. Sušil), nic plechého (moravský spisovatel V. Kosmák) ve smyslu kloudného (Slovník jazyka českého, Fr. Trávníček).

Pokračujeme ale: **neruda**, **nerudný** ze staršího nerudný, epresivní nerůda ve významu neochotný, nemilý, s tím souvisí staročeské neroda (nechuť), „neroditi“ ve významu nechťiti, ale i pak **kladné** raditi – dělati (što radíš – jak se máš, co děláš, ale i **rad** – práce (srbština a chorvatština).

Zajímavé je to s **nesvárem**. Když si to promyslíte, je to slovo s nadbytečnou negací, neboť záporný význam nese už svár. Připomeneme ale ne – svorný (s kladným **svor**).

A řadí se mi tu dále – již dříve jsem řekl, že nemohu vyhovět všem žadatelům o vypátrání jejich kladného genetického kódu – **neřest**, **nemehlo**, **nevrlý**, podle **ne** také **nevěsta**... Více jich oživit nemohu.

Tak **neřest** (staročeské neřest) chápeme jako nepravost, nečistotu, měla v praslovánštině ners-t + zvláštní hlásky měkký jer blízko k baltoslovanskému ners – kladení jiker, také litevské neršti – klást jikry, ruské něrest – doba tření. V češtině došlo k nesprávné dekompozici jako něco na pohled slizkého, nepěkného, později pak také jako nemravného.

Nevrlost, **nevrlý** také nenajdeme v kladném významu. Souvisí se slovesem vřít. Patří k praslovanskému v'rl' (s měkkým a tvrdým jerem), kdo hned vře, je vznětlivý, dále v staročeském nevřieti na koho – zanevřieti.

Masarykův lid

Nemohu si nevšimnout **nezbedy**, adjektivum nezbedný. V staroslověně mělo význam s 'b'den (hlásky zvané jery označeny '), velmi bdělý (tedy opět kladně), pak v češtině asimilací s na z zbedný a opakokladně nezbedný, podobně jako nezdař, nezveda, význam dále posunut.

Na závěr mě láká **nevěsta**. Nejstarší výklad byl neznámá (původně nevěda), někdy v souvislosti s latinou noverca (novus – nový, tedy nová žena v rodině), pak podle tvaru neu-(nový)-ved-ta, žena do rodiny **nově přivedená**.

Dnes jsem si pohrál (snad mi to prominete) se slovy, jejichž osudem je, že takzvaně nemají své plus. Jak ovšem

poznáváte, nic není tak jednostranné, nic neplatí absolutně. Vývoj vedl k tomu, že kdysi nebyla tak postižena, ale že svůj kladný opak ztratila.

Je to ovšem jenom jeden z pohledů na českou negaci. Máme tedy před sebou široký prostor českého záporu: větného, členského, celkového a částečného.

A tak **nemohu nepřipomenout, že země českého záporu je velice rozlehlá**.

O jeho záhadách a možnostech zase příště.

Jaromír Adlt

VZPOMÍNÁME

VLADIMÍR HOLAN

Vladimír Holan, čelný představitel moderní české poezie, má letošního roku dvojí výročí: od jeho narození uplynulo 16. září 110 let, od jeho úmrtí 31. března 35 let. Jako reflexivní básník lidského nitra i zásadních dějinných událostí se vepsal do myslí a srdcí vnímavých lidí. Výlučnost jeho lyrických básní i epických příběhů je však pro čtenáře velmi náročná. Jeho básně jsou jakýmsi básnickým deníkem a vnitřním rozhovorem. Klade v nich otázky, které čtenáři umožňují, aby je sám domýšlel. Mnohé zůstávají otevřeným řešením. Na počátku ho inspiroval poetismus, později si hledal vlastní cestu a jeho experimentální lyrika postihovala podstatu lidské existence a pátrala po smyslu veškerého bytí. Vynikala fantazií a překvapivou metaforikou.

Politický a společenský vývoj ve 30. letech, kdy dochází k nástupu fašismu, ohrožení naší republiky a k výbuchu druhé světové války způsobí, že se jeho básnická tvorba mění v bojovnou a politickou poezii ve sbírkách Září, Sen a v knize Havraním brkem. V několika sbírkách nadšeně reagoval na naše osvobození Rudou armádou a prošel epizodou nedlouhého členství v KSČ, ale pak prožil hluboké rozčarování z poměrů, které tu panovaly. V následujících letech byl donucen odmlčet se. Až po patnáctileté odluce vychází jeho tvorba vzniklá z bolestné samoty a vynuceného mlčení. Jsou to Na postupu, Strach, Bolest, Na sotnách a další. K vrcholným dílům posledního období patří básnická skladba Noc s Hamletem. Neopomenutelná je jeho deníková próza Lemuria.

Vedle básnické tvorby psal prozaické knížky, překládal evropskou i světovou poezii; do češtiny přeložil na 160 autorů ze 16 literatur. Držel se stranou veřejného života, neúčastnil se literárních aktivit a bojů. Jeho život nebyl bohatý na vnější události. Žil v Praze ve Strašnicích a od roku 1948 na Kampě. O svém způsobu života řekl: "Samota je pro mne podmínkou práce. Moje izolace ovšem nikdy neznamenal izolaci od života, od lidských osudů, byla to izolace potřebná k práci."

Vladimír Holan vytvořil rozsáhlé básnické dílo: přes třicet knižních titulů básnické tvorby i prózy a obrovské překladatelské dílo. Jeho tvorba z něho učinila jednoho z nejvýznamnějších českých básníků a překladatelů 20. století.

Zora Dvořáková

Básníka nemůže omluvit nic, ani jeho smrt. A přece z jeho nebezpečného bytí zůstává zde vždycky ještě jaksi navíc několik jeho znamení. A v nich věru ne dokonalost, i kdyby jí byl ráj, nýbrž pravdivost, i kdyby jí mělo být peklo...

(Z básně V. Holana Na postupu)

ZE ŽIVOTA KLUBU MLADY HORÁKOVÉ

TEXT PROJEVU ING. F. ŠEDIVÉHO NA VYŠEHRADE

Vážení hosté, sestry a bratři!

Vítám vás na dnešním pietním shromáždění zde, na místě odpočinku významných osobností tohoto národa u symbolického hrobu dr. Milady Horákové, ženy, která zasvětila svůj život lidem této země. Víra v její světlou budoucnost zaznívá z jejích slov psaných v posledních chvílích jejího života. V té době již komunistický systém vnucuje národu násilím své nekalé záměry. Z jeho působení se bude národ léta vzpamatovávat.

Při vzpomínce na Miladu Horákovou se před námi odvíjí celý její život. První projev statečnosti a lidství v jejích sedmnácti letech, kdy květem darovaným mladým vojákům, čekajícím za mřížemi kasáren na odjezd na jatka první světové války, demonstruje nesmyslnost dalších válečných obětí. Před jejími zraky defilují v té chvíli postavy mladých mužů, které již válka vrátila, když si předtím ponechala jejich údy či zrak. Je rozhodnuta pomáhat těmto lidem. Po maturitě se uchází o studium medicíny. Své rozhodnutí však mění s vědomím, že tito lidé budou potřebovat pomoci spíše v oblasti sociální a právní. Vstupuje na právnickou fakultu. Jejím životem se dále pro-

líná smysl a cíl jejího počínání. Narození dcerky Jany ve šťastném manželství vnímá jako dar od Boha. V té době se již znovu stahují temné mraky nad Evropou. Nacistické

Německo pohlcuje jednu zemi za druhou. I její vlast se dostává do jeho područí. Myšlenka na jeho trvalé panství je pro Miladu nepřijatelná. Vstupuje do odbojové skupiny, aby pomohla k jeho svržení a obnovení svobody. Její činnost je však prozrazena. Po krutých výsledcích je odvezena do Terezínského pevnosti, kde má čekat na soud. I tam se zapojuje do pomoci nemocným a zuboženým, kteří se ocitají již na okraji svého života. Znovu zrada a Milada Horáková je vržena do bunkru, odkud již nebývá návratu. Vysvobozuje ji předvolání k soudu do Drážďan. Ten nepotvrzuje návrh na trest smrti ani pro ni, ani pro jejího manžela. Oba se pak dočkají konce války a shledání se svými drahými, hlavně s dcerou Janou.

Poválečná léta, zasvěcená obnově občanského a politického života, jsou poznamenána zápasem s násilím se prosazujícím totalitním režimem. Když po komunistickém únorovém puči začíná likvidace odpůrců komunismu, vstupuje Milada Horáková znovu do odboje. Stává se hlavou ilegálního direktoria, jehož činnost je zaměřena k obnově demokracie a svobody tak, jak byla dána Ústavou Československé republiky od samého začátku její existence. Komunistický policejní režim však direktorium brzy odhalí

Masarykův lid

a jeho členové jsou zatčeni, krutě vyslýcháni a v inscenovaných procesech postaveni před soud. Více než půl roku rozpoutávají komunisté nenávistnou kampaň s cílem zdůvodnit zamýšlené vraždy. Tak jako za nacismu odsuzují na dlouhá léta lidi do vězení a na smrt. Když dr. Milada Horáková, dr. Oldřich Pecl, Závěš Kalandra a Jan Buchal jsou odsouzeni k trestu smrti, je tímto výrokem ořesen celý kulturní svět. M. Horáková vyznává před soudem svoji věrnost masarykovským ideálům svobody a lidství. Komunisté se však již zcela chopili svých nacistických vzorů. V ranních hodinách 27. června roku 1950 jsou vraždy vykonány.

Vážení hosté, sestry a bratři,
 stojíme dnes u symbolického hrobu dr. Milady Horákové. Jí i všem, kteří padli za obět komunistickému

teroru vzdáváme čest. Kde rozmetali její popel, však dosud nevíme. Snad někde v lukách uprostřed květů, jimiž i my zdobíme tento kamenný památník.

Milá sestro Milado, Tvůj odkaz je stále živý. Je dědictvím svazujícím minulost s budoucností. Skláníme se v úctě před Tvojí památkou, před Tvým lidstvím, v obdivu před Tvou statečností. Nechť paprsek, ve který se proměnil Tvůj zmařený život, dál svítí na cestu lidem této země, aby se nikdy nenechali lákavými sliby strhnout k činům, jež vedou k pádu do morální propasti a neodvratné národní katastrofě.

František Šedivý

Pozvánka

***na valnou schůzi Klubu dr. Milady Horákové,
 která se bude konat v sobotu 10. října 2015 od 10 hodin
 v Komenského sále CČSH v Praze 6, Wuchterlova 5***

Program:

- Zahájení
- Schválení jednacího řádu, programu a volba mandátové a návrhové komise a volba předsedy shromáždění
- Zpráva kandidátní komise o dosavadních návrzích kandidátů a vyhlášení lhůty pro pilné návrhy.
- Zpráva o činnosti Klubu dr. M. Horákové za uplynulé období
- Zpráva hospodáře
- Zprávy revizorů
- Zpráva předsedy kandidátní komise, přijetí pilných návrhů
- Zprávy poboček KMH
- Volby – zpráva předsedy volební komise – schválení výsledků voleb
- Návrh nových stanov
- Hlasování o návrhu usnesení valné schůze
- Ukončení jednání valné schůze
- Přátelské posezení s malým pohoštěním

Vážení a milí členové Klubu dr. Milady Horákové!

Byli bychom rádi, kdybyste pozvání na valnou schůzi KMH přijali „opravdově“ a přišli v co největším počtu: chceme znát Vaše názory, přání a i nové náměty pro činnost klubu; potřebujeme také doplnit redakční radu pro náš časopis, a také zvolit do nového výboru nové členy, a to z mladší generace – proč to neřici upřímně!

Za pochopení děkuje předem stávající výbor KMH

PAMÁTNÍK OBĚTEM TOTALITY

V předchozím čísle Masarykova lidu jsme informovali o podepsání Memoranda o vzájemné spolupráci městské části Praha 2 a Klubu dr. Milady Horákové při vybudování Památníku obětem totality – jejichž symbolem je popravená dr. Horáková.

KMH následně inicioval místní šetření v zahradě Ztracenka, pozvání přijali zástupci městské části Prahy 2, památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy a Národního památkového ústavu (územní pracoviště pro Prahu).

S odkazem na toto místní šetření požádal pak úřad MČ Prahy 2 ředitele odboru památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy o sdělení doporučení k záměru vypsání soutěže o návrh uměleckého díla.

Z odpovědi, kterou již úřad MČ Prahy 2 obdržel, připomínáme, že zahrada Ztracenka se nachází v památkové rezervaci v hl. m. Praze, která je od r. 1993

prohlášena za památku světového kulturního dědictví UNESCO. Umístění plastiky k uctění památky dr. Horákové a jejího boje za svobodu projevu by mělo proto respektovat celkové pojetí prostoru jako zahrady klidu ... místa k zamýšlení, přemítání.

Konečný návrh výtvarného díla musí být předložen k posouzení odboru památkové péče MHMP.

Před výborem KMH teď stojí úkol: formulovat vypsání veřejné soutěže – a získat finanční prostředky na uskutečnění záměru.

Dovolujeme si tedy připomenout číslo konta pro sbírku na postavení pomníku na Ztracence:

Česká spořitelna – číslo účtu 3257614319/0800

výbor KMH

Gymnázium Milady Horákové

Do rubriky „našeho“ gymnázia zařadíme zprávu z dění ve škole v příštím čísle ML – a bude opět o Týdnu novodobých dějin, který proběhne v říjnu.

Pro zamýšlení nad výukou historie přetiskujeme sloupek z Lidových novin redaktorky Marty Švagrové, ze dne 21. srpna (letošního roku) – data věru „historického“ – s názvem Kdy začít říkat pravdu?

Léta plynou, ale to, co člověka tížilo ve dvaceti, není zapomenuto ani po desítkách let. Trauma ze srpnové okupace roku 1968 v pamětnících přežívá s neotupělou intenzitou. Jde jen o to, jak svou zkušenost předali dál, svým dětem, a jak ji předávají vnukům. Že se svět změnil jen v technických detailech, nikoli však v tom podstatném – agresor zůstal agresorem i dnes –, by měli vědět i ti, kterým je dnes deset nebo dvacet let a žijí mezi hostejnými pragmatiky.

Proti časům, kdy jsme se s okupací a normalizací museli aktuálně vyrovnávat, mají mladí o hodně lepší pozici. Předně – co se stalo tehdy, je nebolí. Za druhé, otevřely se archivy a kdo chce, může se skoro všechno dozvědět. Za třetí, vyšla řada knih, v nichž se rok osmašedesátý nahlíží z různých pohledů, emocionálně podbarvených i vědecky věcných a dokonce i ve svědectví těch, kdo k nám okupanty přivedli.

Pamatuji si ten šok, když jsem před lety našla našeho prvňáka, jak kroužku spolužáků ukazuje u nás

doma album s fotografiemi z 21. srpna, které pořídili barrandovští fotografové – tanky, barikády, zkrvavené prapory, rozstřílené průčelí Národního muzea, vyděšení vojáci obklopení davy lidí na Václavském náměstí... Album jsme pečlivě schovali spolu s fotografiemi z pohřbu Jana Palacha až na dno knihovny a chystali se je dětem ukázat, až přijde čas. Zvědavý kluk je ale našel a celkem přesně komentoval kamarádům. Zřejmě vnímal, o čem se doma mluvilo, víc, než jsme si mysleli.

Jak s tím vším naložit dnes? Kdy je vlastně čas začít říkat pravdu? Zřejmě okamžitě, odmala. Začít u studentů na vysoké škole, kteří netuší, co jejich babičky prožívaly před půl stoletím, je asi pozdě. A i tam najednou zjistíte, že je autentické osobní vzpomínky zaujmou, jak se sami diví, že vlastně nic o té nedávné historii nevědí. Netuší, že se sami mají ptát, když rodiče mlčí? Ano, existují dokumenty filmové i zvukové a pravidelně je televize i rozhlas kolem 21. srpna uvádějí. Nic ale nenahradí intimní vyprávění z očí do očí. Dokud ještě žijí ti, kdo vyprávět mohou.

Marta Švagrová

Masarykův lid

Dárci

Abdulmanová Milena	Praha 1	50	Málek Jiří dr.	Praha 8	900
Bisková Růžena		200	Mandíková Monika	Praha 5	500
Bobek Karel dr.	Praha 7	300	manželé Jandovi	Kanada	1000
Boček Karel	Český Brod	100	manželé Jechovi	Přelouč	100
Capoušek Evžen ing.	Praha 5	200	Matouš Stanislav	Jablonec	150
Čílová Blanka	Nová Paka	100	Matoušek Miloš	Praha 10	100
Čupera Jan	Praha 8	300	Matoušek Miloš	Praha 10	100
Dobeš Bohumír	Týniště n. Orl.	100	Městská knihovna	Přelouč	150
Dobeš Bohumír	Týniště n. O.	100	Nekvasil Miroslav	Praha 6	100
Dolečková Radomila dr.	Praha 10	200	Neznámý dárc		200
Dušek Josef ing.	Praha 3	300	Nocar Ladislav	Tlučná	100
Dušková Miroslava	Praha 5	100	Nováková Libuše	Jaroměř	200
Dutnarová Libuše	Praha 4	100	Nygaard Matucha Brit	Praha 4	200
Dvořáčková Naděžda		200	Ortenová Hana dr.		1000
Dvořák Karel dr.	Praha 1	500	Pavlíček Zdeněk	Praha 5	100
Erhart Otakar dr.	Praha 6	50	Pavlíček Zdeněk	Praha 5	100
Fajkus Vlastimil ing.	Praha 4	400	Poborský Petr	Jablonec n. Nis.	900
Frank Daniel ing.	Praha 4	200	Pokorný Zdeněk ing.	Praha 10	100
Frommer Alfréd	Olomouc	100	Potměšilová J	Praha 6	200
Gabrhel Josef	Poruba	300	Povolný František	Rakovník	200
Havlín Jason	Liberec	200	Preisová Dana	Praha 6	400
Havlín Radovan	Kostelec n. Č. l.	250	Prudký Jiří dr.	Písek	100
Hlach Jan	Švýcarsko	100	Richter Miroslav	Budyně	150
Hora Karel	Praha 4	100	Růžička Ivan ing.	Praha 6	200
Horáčková Milena	Praha 6	100	Růžičková Markéta	Praha 6	400
Hořínek Karel	Olomouc	200	Růžičková Zdena dr.	Praha 6	100
Houdková Kateřina	Praha 10	1100	Salamon Robin	Ostrava	100
Chlupáč Vladimír	Litoměřice	200	Sedlák Václav ing.	Březnice	100
Janáková Dobromila	Praha 6	100	Schwarzová Marta	Praha 10	400
Jandys Jan	Praha 6	200	Skalský Bohuslav	Poniklá	100
Jůna Jaroslav	Zástava	300	Smetánková Vlasta	Liberec	100
Kadeřábek Václav	Most	100	Smrek M.	Švédsko	8 E
Kadlec Jiří	Hodonín	200	Snížková Jana	Zdice	100
Kavalířová Naděžda dr.	Praha 4	400	Stolín Bedřich	Lomnice n. P.	200
Klimentová Věra	Praha 10	1000	Sutory Tomáš		500
Klinková Anna	Kanada	1000	Svatuška Miroslav	Týniště n. O.	200
Koblížek Jiří	Hradec Králové	100	Šimová Hana	Praha 6	100
Kolářová Milena	Praha 4	100	Škrabánek Jaroslav	Mladá Boleslav	500
Kopalová Věra	Milín	200	Špilauerová Miroslava	Borovany	200
Kopecká Bohuslava	Řitka	100	Štastná Věra	Praha 4	100
Král Václav dr.	Praha 10	400	Šubrtová Růžena	Litoměřice	100
Král Vojtěch	Litoměřice	100	Švarc Jaroslav	Lupenice	400
Králová J.	Česká Třebová	500	Titzlová Jitka	Praha 4	500
Krčmová Marta dr.	Praha	300	Trkal Viktor	Praha 8	100
Křeček Stanislav dr.	Praha 2	700	Truncová Hana	Hořice	500
Křivánková Radka	Písek	600	Tučková Marie	Hradec Králové	400
Křivánková Radka	Písek	500	Urbanová Emilie	Praha 6	100
Křížková Ludmila	Praha 3	250	Ústav pro soud. dějiny	Praha	300
Křížková Ludmila	Praha 3	250	Vališová Radmila	Chrudim	200
Künzel Gunnar ing.	Ústí n. Orl.	300	Večerková J. dr.	Brno	100
Künzel Gustav ing.	Letohrad	150	Veteška Jaroslav	Praha 6	200
Legdan Michal	Karvinná	200	Vinčálek Bohuslav	Praha 5	200
Legdan Michal	Karviná	200	Vodochodská Eva	Přelouč	100
Löbl Karel dr. ing.	Praha 10	100	Volfová Jarmila	Čelákovice	900
Loukotková Iva dr.	Benešov	400	Werner Karel	Londýn	2000